

THE *QUESTIONES CIRCA LITTERAM DE UNIVERSALIBUS*
AND *EXPOSITIO LITTERE SECUNDE PARTIS PROHEMII* OF
THE COMMENTARY ON THE *ISAGOGE*
ATTRIBUTED (?) TO JOHN PAGUS
(II. PRINCIPLES OF THE EDITION AND EDITION)*

Claude Lafleur and David Piché
with the collaboration of
Joanne Carrier

IN the first part of this article, which appeared in the previous volume, we began with an outline showing the structure of Ps.-Pagus's *Scriptum super librum Porfirii* as a whole, followed by remarks on the title of this *Isagoge* commentary as well as its supposed attribution, and we then presented a doctrinal study of the commentary's second series of questions and literal exegesis on Porphyry's proemial set of questions, focusing on the ontological status of universals. This second part of the article now offers a critical edition of these parts of the commentary with an extensive *apparatus fontium*, adding notable information of conceptual, historical, or philological nature. It starts with the *ratio edendi*, which is essential for the usage of the edited text.

PRINCIPLES OF THE EDITION

When we compare the manuscripts, Padua, Biblioteca Universitaria 1589 (*P*) and Vatican City, Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. lat. 5988 (*V*), as witnesses of the portion of the *Isagoge* commentary containing the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* (*P*, fols. 8ra–10rb; *V*, fols. 67ra–69ra; ed. §§154–260), we find that the value of the *V* witness is often superior to that of *P*. Out of 509 points of significant variation (that is, excluding 58 simple

* Translated from the French by Samuel Dishaw. We wish to thank the Social Sciences and Humanities Research Council of Canada (SSHRC) for the financial support granted to the research which led to this article. We are also deeply grateful to the anonymous readers for their very keen comments, and to the editor of *Mediaeval Studies* for his revisional advice as well as his meticulous care in the preparation of our two-part article for publication.

spelling variations, 18 inversions, 34 standard autocorrections, and 10 corrections by a different hand) we have deemed it necessary or preferable on 319 occasions to follow the reading of *V*, against only 164 in favour of *P*. Out of these 509 variants, there are only 33 omissions (*om.*) in *V*, whereas 96 are omissions in *P*, including six long omissions of which five are by homeoteleuton, i.e., by skipping from one word to the same (*hom. om.*).¹ Thus *P* obviously cannot be the model of *V*, yet there are also several indications that *V* cannot be the model of *P*, including two short omissions by homeoteleuton earlier in *V* (in the Introduction, on fols. 63ra and 63va).² Under these conditions, notwithstanding the superiority of *V*, the support of both of these independent manuscripts has clearly been useful for establishing the text. In 26 cases, however, we have deemed it preferable to opt for a reading other than those of the two witnesses, noting it in the apparatus through *scripsimus*,³ *supplevimus*,⁴ or *seclusimus*.⁵

For the sake of clarity, the critical apparatus—in which all the variants are indicated—is positive; that is, the witness that supports a lemma is explicitly mentioned as well as the one that differs. Generally, the abbreviations included in our critical notations are standard and do not call for any particular remarks, except in the following case regarding scribal (auto)corrections: the

¹ §162 (18–19) est sed uniuersale non est unum numero *V*: *hom. om. P*; §§190–91 (173–75) dicunt sic ... qui dicunt *V*: *hom. om. P*; §212 (271–72) et in uidente ... in colorato *V*: *hom. om. P*; §218 (323–25) primo est ... autem de *V*: *hom. om. P*; §232 (433–35) quedam autem ... tantum *V*: *hom. om. P* (quedam uero sunt *al. man. in marg.*). The other long omissionis §189 (153–54) tamen ... generis *V*: *om. P*.

² §1 quod anima *P*: *hom. om. V*; §16 se et non secundum *P*: *hom. om. V*.

³ §169 (61) primi *scripsimus ex fonte*: secundi *PV*; §176 (76) per causalitatis *scripsimus*: personalitatis? *P*: per casualitatis *V*; §189 (152) artificii *scripsimus*: artifi^{cis} *P*: artifi^{tis} *V*; §195 (198) relinquendo *scripsimus*: relinquendum *P*: relinquento *V*; §204 (234) huius *scripsimus*: huiusmodi *P*: hac *V*; §218 (320) continuatio *scripsimus*: continuo *pP*: multitudo *sP(al. man.)*: continuatiua *V*; §221 (351) condicionibus *scripsimus*: sic vel conclusionibus vel cognitionibus? *PV*; §233 (445–46) adde ubicumque est sui singulare *scripsimus*: alligatur suo singulari *P*: adde ubicumque est siue singulare *V*; §243 (483) hoc uiso *scripsimus*: hec uisio *PV*; §248 (494) existentia *scripsimus*: dependentia *PV*; §252 (509) incorruptibile *scripsimus*: incorporale *PV*; §253 (517) corruptibili *scripsimus*: corporali *PV*; §255 (528) inde mutabile *scripsimus* (“incommutabile” *fons*): indenpnabile *P*: indepnabile *V*; (530) nature *scripsimus ex fonte*: neque *P*: necque *V*; (531) facte *scripsimus ex fonte*: facta *PV*; §258 (547–48) figmentum *scripsimus cum sV(al. man.)*: signum *P*: fimentum *pV*; §259 (554) ut *scripsimus*: et *PV*.

⁴ §164 (39) sed non est ab eterno *supplevimus*: *om. PV*; §189 (155) habetur *supplevimus cum sP(al. man.)*: *om. pPV*; §190 (167, 173) non *supplevimus*: *om. PV*; §194 (193) uniuersalibus *supplevimus*: *om. PV*; §206 (238) est *supplevimus cum sP(al. man.)*: *om. pPV*; §221 (346) dicendum est *supplevimus*: *om. PV*; §255 (529) non *supplevimus ex fonte*: *om. PV*.

⁵ §255 (531) unde *seclusimus ex fonte*: unde *PV*.

readings which appear to be the first sketch of a scribe are noted by a lower-case *p* before the siglum of the manuscript (e.g., *pP*, meaning “first state of the *P* text”); likewise, the readings subsequently issued from the auto-correction of the same scribe are noted by an *s* before the siglum of the manuscript (e.g., *sP*, meaning “second state of the *P* text”); and a correction made by another hand is indicated by *al. man.*

While specifying internal references, the *apparatus fontium* provides, as much as possible, the location of the references or of the explicit quotations as well as that of the many implicit quotations and also some significant parallel passages in the commentaries on the *Isagoge* by Parisian arts masters up to the mid-thirteenth century (namely, those of Nicholas of Paris, Robert Kilwardby, and Robertus Anglicus); “didascalical” texts from the faculty of arts (e.g., the *Compendium examinatorium [Ripoll 109]* and the *Communia logice*) are also taken into consideration when the need arises. Furthermore, every time a quotation in the portion of the commentary edited here is to be found in the form of an adage in the *Auctoritates Aristotelis*, we have referred to this medieval anthology which, while admittedly slightly posterior to the commentary, is nonetheless based upon older collections of quotations similar to those of the immediate sources that our master most likely used.⁶ When we quote from printed editions of Latin texts we do not always preserve the editor’s spelling or punctuation: as far as spelling is concerned, this amounts essentially to the replacement of *v* by *u* and—for editions of thirteenth-century translations or compilations—elimination of ligatures, which were systematically absent from the manuscripts on which those editions are based.

In presenting the text, we have given priority to the medieval spelling of the manuscripts without “normalizing” it by arbitrarily conforming to scholarly usage, though because the use of *-ti-* or *-ci-* in front of another vowel is a notably uneven practice, and the scribes’ *-t-* and *-c-* are often difficult to tell apart, we have used *-ti-* in all appropriate places—not, for instance, for *condicio* = condition (predictably, *conditio* = seasoning does not figure in the questions edited here). The edited text therefore includes forms such as *diffinitio*, *diffiniti*, *hiis*, *ydee*, *ydolum*, *ymago*, *ymaginari*, *Methaphisica*, *nichil*, (liber) *Phisicorum*, etc., and some fluctuations of spelling. The occurrences of words spelled in a way that suggests a typographical error (as in *anologia*, *ap-*

⁶ See Jacqueline Hamesse, *Les Auctoritates Aristotelis. Un florilège médiéval. Étude historique et édition critique*, Philosophes médiévaux XVII (Louvain and Paris, 1974). For the identification of the *compiler* of this florilegium to a Franciscan master of the Montpellier’s convent around 1300, see “Iohannes de Fonte, compilateur des *Parui flores*. Le témoignage de plusieurs manuscrits de la Bibliothèque Vaticane,” *Archivum Franciscanum Historicum* 88 (1995): 515–31.

prehentio, *Avicena*, *corumpitur*, *coruptibile*, *corruptiua*, *incorruptibile*, *incorruptibilitas*) are confirmed in the notes by a *sic* (the range of this confirmation being strictly orthographical). The punctuation of manuscripts, however, differs greatly from our modern usage, and that of *P* and *V* is no exception. We have thus opted, in order to ease the understanding of the text, for a strong punctuation that frames the sentences and brings out their logical articulations. Likewise, as the use of capital letters is not systematic in the manuscripts, we have added them ourselves (1) at the beginning of a new sentence; (2) to all proper names, as well as to those which have taken on that function by antonomasia (e.g., *Philosophus* and *Commentator*, which respectively designate Aristotle and Averroes); (3) to *Deus* and its synonyms (*Primum*, *Creator*, *Conditor*) as well as all terms employed in order to designate “divine” realities (*Angelus*, *Intelligentia*); and (4) to the first element of titles of works.

In the text of the edition, italics are used to highlight the title of books, to emphasize words reproduced literally or almost literally in quotations, and, in the textual explanation (§§256–60), to signal the Porphyrian lemmas (which, we note here, are not underlined in *P* or *V*). Moreover, we have limited the use of quotation marks to technical expressions and to words that need to be brought out. Square brackets [] enclose passages that we have marked for deletion, whereas all supplied readings are inserted between angle brackets < >, including all instrumental information added by the present editors, such as the numbered division of the text in paragraphs, the identification of the objection/solution system, and the subtitles corresponding to the major articulations of this series of questions on universals.⁷

EDITION

P = Padua, Biblioteca Universitaria 1589, fols. 8ra–10rb.

V = Vatican City, Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. lat. 5988, fols. 67ra–69ra

⁷ In the first part of this article, “The *Questiones circa litteram de uniuersalibus* and *Expositio littere secunde partis prohemii* of the Commentary on the *Isagoge* Attributed (?) to John Pagus (I. Introduction and Doctrinal Study): The Ontological Status of Universals, *Mediaeval Studies* 76 (2014): 156 n.21, one should read “ψιλᾶις”; 158 n.27, “extra, quia et faciunt” is now edited “extra ut faciunt” §259 below.

⟨QUESTIONES CIRCA LITTERAM DE UNIVERSALIBUS
(FORTASSE ASCRIPTE MAGISTRO IOHANNI PAGO)⟩

8ra P
67ra V

- ⟨§154⟩ Circa litteram incidunt sex querenda.
 ⟨§155⟩ ⟨1⟩ Primo quidem queritur utrum uniuersalia sint.
 5 ⟨§156⟩ ⟨2⟩ Secundo queritur utrum sint aliquid nature aut pure intentiones
 in intellectu existentes.¹
 ⟨§157⟩ ⟨3⟩ Tertio queritur, dato quod sint quid nature, utrum sint singulari-
 bus coniuncta aut a singularibus separata.
 ⟨§158⟩ ⟨4⟩ Quarto queritur utrum uniuersalia sint corporalia aut spiritualia
 10 et a corporibus elongata.
 ⟨§159⟩ ⟨5⟩ Quinto queritur utrum sint perpetua aut corruptibilia.
 ⟨§160⟩ ⟨6⟩ Sexto et ultimo queritur utrum hec uniuersalia sint principia pro-
 ducendi res in esse ad modum ydee uel exemplaris.

⟨PRIMA QUESTIO⟩

- 15 ⟨§161⟩ ⟨1⟩ Circa primum proceditur in hunc modum.

⟨PROPOSITUM⟩

⟨§162⟩ ⟨A⟩ Primo per illam rationem. Dicit Boetius in libro *De consolati-
 one*:² *quicquid est, ideo est: quia unum numero est; sed uniuersale non est*

3 litteram P : hanc locutionem V 5 aut V : an P pure V : preter P 7 sint¹ P :
 sicut V sint² P : sicut V 8 aut V : an sint P separata pP : separate sPV 9 quarto
 P : quatuor V uniuersalia V : om. P sint corporalia V : inv. P aut V : om. P
 10 et a sP(al. man.)V : om. pP corporibus V : corporalibus P 11 aut V : an P corrup-
 tibia sic V : corporalia P 12–13 *Deest responsio quaestionis* ⟨6⟩ 13 ydee P : idem V
 uel exemplaris V : aut excemplaris P 17 illam rationem P : communia argumenta V

¹ For other occurrences of arts masters dividing the first of Porphyry's questions as in §§155–56, see Robertus Kilwardby, *Notule super librum Porphyrii* (Cambridge, Peterhouse 206, fol. 34rb and 34va; Madrid, Biblioteca Universitaria 73, fol. 2va and 2vb); and Anonymous, *Communia logice*, §10 and §19, in Claude Lafleur and David Piché, with the collaboration of Joanne Carrier, "Porphyre et les universaux dans les *Communia logice* du ms. Paris, BnF, lat. 16617," *Laval théologique et philosophique* 60, 3 (2004): 502 and 503.

² Boethius, *Philosophiae consolatio* 3 pr. 11.13 (ed. Claudio Moreschini, *Boethius: De consolatione Philosophiae, Opuscula theologica*, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana [Munich and Leipzig, 2000], 88.38–40; ed. Ludwig Bieler, *Corpus Christianorum Series Latina* [CCL] 94 [Turnhout, 1957], 57.35–36; ed. Wilhelm Weinberger, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum* [CSEL] 67 [Vienna and Leipzig, 1934], 70.9–10): "...

20 unum numero: ergo uniuersale non est. Maior patet. Minor sic probatur: scribitur in quinto *Philosophie prime*³ et in primo *Celi et mundi*⁴ et in primo *Phisicorum*⁵ quod *singulare* uel indiuiduum est a *materia, uniuersale* uero a *forma*.

⟨§163⟩ ⟨B⟩ Ad idem est secunda ratio. Omne quod est, aut est substantia, aut

18–19 est sed uniuersale non est unum numero *V*: *hom. om. P* 19 maior patet *V*: *om. P* sic probatur *V*: *inv. P* 20 quinto *P*: uno *V* philosophie prime *V*: phisice? *P* et¹ *V*: *om. P* primo² *V*: prima *P* 23 aut² *V*: uel *P*

subsistere unumquodque dum unum est, cum uero unum esse desinit, interire.” For a much closer parallel from another work of Boethius, see *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.10 (ed. Samuel Brandt, CSEL 48 [Vienna and Leipzig, 1906], 162.2–3); ed. and trans. Lafleur and Carrier, §66, in Claude Lafleur, with the collaboration of Joanne Carrier, “Alexandre d’Aphrodise et l’abstraction selon l’exposé sur les universaux chez Boèce dans son *Second commentaire sur l’Isagoge de Porphyre*,” *Laval théologique et philosophique* 68, 1 [2012]: 62: “omne enim quod est, idcirco est: quia unum est,” where, beside the Neoplatonic *unum*, the Aristotelian notion of *unum numero* (cf. Aristotle, *Metaphysica* 5.6 [1016b31–1017a3]) is found in the previous sentence, *ibid.*: “Quo fit ut totum genus, in pluribus singulis uno tempore positum, unum esse non possit; neque enim fieri potest ut, cum in pluribus totum uno sit tempore, in semet ipso sit unum numero.” But for an almost perfect match (without the addition of *numero*), see Dominicus Gundisalvi, *De unitate liber*, in *Die dem Boethius fälschlich zugeschriebene Abhandlung des Dominicus Gundisalvi De unitate*, ed. Paul Correns, *Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters* [BGPM] 1.1 (Münster, 1891), 3.8–9: “quidquid est, ideo est, quia unum est.”

³ Aristotle, *Metaphysica* 5.6 (1016b31–33); *transl. Anonyma siue “Media,”* ed. Gudrun Vuillemin-Diem, AL 25.2 (Leiden, 1976), 93.24–26: “Amplius autem alia secundum numerum sunt unum, alia secundum speciem ...; numero quidem quorum materia una, specie quorum ratio una ...”; *transl. Michaelis Scoti siue “Noua,”* in *Aristotelis Metaphysicorum libri XIII. Cum Auerrois Cordubensis in eosdem Commentariis et Epitome. Theophrasti Metaphysicorum liber* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 114vI–K: “Et etiam istorum quoddam est unum numero et quoddam unum forma. ... Et illa que sunt unum numero sunt illa quorum materia est una. Et illa que sunt unum secundum formam sunt illa quorum totalitas est unum”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, in Hamesse, *Les Auctoritates Aristotelis. Un florilège médiéval. Étude historique et édition critique*, *Philosophes médiévaux* 17 (Louvain and Paris, 1974), 125, n° 129: “Eadem numero sunt quorum materia est una, eadem specie sunt quorum forma est una.” Nothing relevant is found in Aristotle’s *Metaphysica* 1 (see *V*) or in Avicenna’s *Philosophia prima* 1 or 5.

⁴ For a related *locus non inventus* of Averroes’ Long commentary on the first book of Aristotle’s *De caelo et mundo*, see Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 163, n° 43: “Res est intellectiua per formam et est sensitiua per materiam”; and, perhaps, Aristotle, *De caelo et mundo* 1.9 (278a25–28), and especially *ibid.* (278a10–11); on this passage and its use by Roger Bacon in his *Questiones supra libros Prime philosophie Aristotelis*, see David Piché, “La cause de l’individuation selon les philosophes de l’Université de Paris entre 1230 et 1260,” *Philosophiques* 41, 1 (2014): 69 n.41.

⁵ Cf. Aristotle, *Physica* 1.4 (187a16–20) and 1.5 (189a5–8).

25 | accidens;⁶ uniuersale nec est substantia nec accidens: ergo non est. Minor 67rb V
 patet. Nullum enim accidens complementum est illius in quo est: predicantur
 enim accidentia *secundum nomen*, non tamen *secundum rationem*, ut habetur
 in *Antepredicamentis*.⁷ Uniuersale uero, sicut dicit Auicena,⁸ *dat nomen et*

24 nec¹ V: non P 26 enim P: est V tamen sPV: om. pP habetur P: habes V
 27 auicena sic V: auīc P

⁶ Cf. Anonymous, *Paraphrasis Themistiana (Pseudo-Augustini Categoriae decem)*, §50, in *Categoriae uel Praedicamenta, translatio Boethii, editio composita, translatio Guillelmi de Moerbeka, lemmata e Simplicii commentario decerpta, Pseudo-Augustini paraphrasis Themistiana*, ed. Lorenzo Minio-Paluello, AL 1.1–5 (Bruges and Paris, 1961), 144.15–21 (punctuation modified): “Eorum ergo quae nulla sui copulatione dicuntur, quodcumque singulare dictum fuerit aut usian significat aut quantitatem aut qualitatem aut ad aliquid aut iacere aut facere aut pati aut ubi aut quando aut habere. Hae sunt categoriae decem, quarum prima usia est—scilicet quae nouem ceteras sustinet—, reliquae uero nouem συμβεβηκότα (id est accidentia) sunt”; Boethius, in *Categorias Aristotelis libri quatuor* (PL 64:169D): “Omnis enim res aut substantia est, aut accidens, aut uniuersalis, aut particularis”; John Damascene, *Dialectica* 1 (*St. John Damascene, Dialectica. Version of Robert Grosseteste*, ed. Owen A. Colligan [St. Bonaventure, N.Y., and Louvain, 1953], 1.5–6): “Ens commune nomen est omnium entium. Hoc igitur ens diuiditur in substantiam et accidens”; Al-Fārābī, *De ortu scientiarum* 1, in *Alfarabi. Über den Ursprung der Wissenschaften (De ortu scientiarum). Eine mittelalterliche Einleitungsschrift in die philosophischen Wissenschaften*, ed. Clemens Baeumker, BGPM 19.3 (Münster, 1916), 17.5–6: “Scias nihil esse nisi substantiam et accidens et creatorem substantiae et accidentis benedictum in saecula”; Al-Ghazālī, *Metaphysica* 1.1, in *Algazel’s Metaphysics. A Mediaeval translation*, ed. J. T. Muckle (Toronto, 1933), 5.13–14: “Primo diuisio esse est in substanciam et accidens. . . .” For comparisons with arts faculty philosophers who are almost contemporaries, see Anonymous, *Communia logice*, §§10–12 (in a dialectical context similar to that of the questions on universals which are edited herein), ed. Lafleur, Piché, and Carrier, 502: “Queritur primo utrum uniuersale sit aliquid. Et ostenditur quod non, quoniam: Omne quod est, aut est substantia, aut accidens. Sed uniuersale non est substantia, quia tunc non repperiretur in genere accidentis, quod falsum est; necque accidens, quia tunc non repperiretur in genere substantie”; and Paris, BnF lat. 16617, fol. 173rb (in the context of a deduction of the ten categories): “Ad primum dicendum est quod X sunt rerum genera, quorum numerus sic sumitur. Nam omne quod est, aut est substantia, aut accidens”; also (as in the *Communia logice*) to introduce a deduction of the categories, Robertus Kilwardby, *Notule super librum Porphyrii*, Cambridge, Peterhouse 206, fol. 44vb; Madrid, Biblioteca Universitaria 73, fol. 14ra: “incomplexum aut significat substantiam aut accidens.”

⁷ Aristotle, *Categoriae uel Praedicamenta* 1 (1a1–2); *transl. Boethii*, in *Categoriae uel Praedicamenta*, ed. Minio-Paluello (AL 1.1–5), 5.3–4: “Aequiuoca dicuntur quorum nomen solum commune est, secundum nomen uero substantiae ratio diuersa . . .” (identical text in the *Editio composita*, *ibid.*, 48.2–3); *transl. Guillelmi de Moerbeka*, *ibid.*, 85.2–3: “Equiuoca dicuntur quorum nomen solum commune, que uero secundum nomen ratio substantie altera . . .”; Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 301, n° 1: “Equiuoca dicuntur quorum nomen est commune et ratio substantie secundum illud nomen est diuersa.”

⁸ For the (absolute) donation of being effectuated by creation (whereas the *Questiones*

*rem cuiilibet particulari: ergo non est accidens. Nec substantia: omnis enim substantia aut est materia, aut forma, aut compositum ex hiis.*⁹ Uniuersale

29 est *V*: *om. P*

circa litteram de uniuersalibus speak of a donation of name, and of “thing” or “reality” in the sense of “essence” [*res = al-shay'*], see Avicenna (Ibn Sīnā), *Liber de philosophia prima* 6.2, in *Avicenna Latinus. Liber de Philosophia Prima siue Scientia divina V–X*, édition critique de la traduction latine médiévale par Simone van Riet; introduction doctrinale par Gérard Verbeke, *Avicenna Latinus* 2.2 (Louvain and Leiden, 1980), 304.66–69: “Res igitur huiusmodi omnibus causis est dignior in causalitate, eo quod absolute prohibet rem non esse; haec igitur est causa quae dat rei esse perfectum; et haec est intentio quae apud sapientes uocatur creatio, quod est dare rei esse post non esse absolute” (original Arabic in Ibn Sīnā, *Al-Shifā', Al-Ilāhiyyāt*, ed. Georges C. Anawati and S. Zayed [Cairo, 1960], 1:266). Cognate formulae regarding the donation of essence, of being, and of name are found in Avicbron in his discussion of universal matter and of universal form: Avicbron (Ibn Gabirol), *Fons uitae* 1.10–13, in *Auencebrolis (Ibn Gebirol) Fons uitae ex arabico in latinum translatus ab Iohanne Hispano et Dominico Gundissalino*, ed. Clemens Baeumker, BGPM 1.2 (Münster, 1892), 13.14–16.24: “—〈Magister〉: Si una est materia uniuersalis omnium rerum, hae proprietates adhaerent ei: scilicet quod sit per se existens . . . , dans omnibus essentiam suam et nomen . . . necesse est ut det essentiam suam et nomen omnibus . . . Attende similiter proprietates formae uniuersalis . . . perficere essentiam illius in quo est et dare ei esse . . . Perficere autem essentiam in qua est et dare ei esse conuenit formae, ideo quia res esse sicut est non habet nisi per formam. —〈Discipulus〉: Nonne iam ante diximus quod materia etiam habet esse?—〈Magister〉: Non dicimus materiam habere esse nisi cum conferimus ei formam spiritualem. In se autem non habet esse, quod habet cum adiungitur ei forma; et hoc est esse in effectu. Alioquin cum dicimus eam esse, non habet esse nisi in potentia”; and *ibid.* 3.39, ed. Baeumker, 168.24: “Omne enim esse rei ex forma est.” For their part, the *Authorities of Aristotle* contain, in mentioning the donation of being or of name, adages connected to the *Metaphysics*: Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 130, n° 189: “Unde forma dat esse rei”; 131, n°s 196–97: “Materia non cognoscitur per se, sed per formam. — Qui nescit rem, nullum nomen ei imponit siue dat . . . ,” n° 201: “Substantia, id est forma substantialis, dat esse”; 133, n° 214: “Forma dat esse rei.” For a didascalic text that displays a turn of phrase very similar to the *Questiones circa litteram de uniuersalibus*, see Anonymous, *Compendium examinatorium (Ripoll 109)*, §1187, in Claude Lafleur and David Piché, with the collaboration of Joanne Carrier, “Porphyre et les universaux dans l’horizon de la métaphysique émanatiste du *Compendium examinatoire* du manuscrit Ripoll 109,” *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale* 18 (2007): 298–99: “〈uniuersale〉 dat se [= esse] et suum nomen illi cui inest” (299–301 n.5 provides references and specifications regarding this formula and the variation, or confusion, between self-donation and donation of being).

⁹ In essence, Aristotle, *Metaphysica* 7.3 (1028b33–36, 1029a2–3); *transl. Anonyma siue “Media,”* ed. Vuillemin-Diem (AL 25.2), 125.7–9, 12–14: “Dicitur autem substantia, si non multiplicius, de quatuor maxime; et enim quid erat esse et uniuersale et genus uidetur substantia esse cuiusque, et horum quartum subiectum . . . Tale uero modo quodam materia dicitur et alio modo forma, tertio uero quod ex hiis”; *transl. Michaelis Scoti siue “Noua”* (Venice:

30 uero non est materia, nam quod tale est, sensibile est, sicut scribitur in libro
Phisicorum,¹⁰ uniuersale autem per se *intelligibile est*: ergo non est materia.
 Neque forma, quia nulla forma est simul et semel in diuersis materiebus se-
 cundum numerum; uniuersale uero est simul et semel in diuersis materiebus
 35 singularibus: ergo non est forma. Nec etiam compositum, quia omne composi-
 tum diuisibile est; uniuersale est simplex et indiuisibile: ergo uniuersale non
 est compositum.

⟨§164⟩ ⟨C⟩ Ad idem est tertia ratio. Uniuersale aut est aut non est. Si uero

30 uero non est P : non V sensibile P : sensibilem V sicut V : *om.* P 31 intel-
 ligibile V : in intellectu P est¹ P : *om.* V est² P : *om.* V 33 materiebus P : *om.* V
 35 est simplex V : *inv.* P 37 aut¹ sPV : at pP uero pPV : *exp.* sP (*al. man.*)

“apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 157vG–I: “Et oportet ante distinguere substantiam, quoniam substantia, etsi dicitur multis modis, tamen quatuor: existimatur enim, quod est essentia, et uniuersalis etiam, et genus existimatur esse substantie cuiuslibet, et quartum istorum est primum subiectum... Et dicitur tale quoquo modo materia, et alio modo forma, et tertio modo illud quod est ex eis”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 131, n° 200: “Triplex est substantia, scilicet forma, materia et compositum”; and 137, n° 261: “Triplex est substantia, scilicet materia, forma et compositum.”

¹⁰ Aristotle, *Physica* 1.5 (189a5–8); *transl.* “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Fernand Bossier and Jozef Brams, AL 7.1, 2 (Leiden and New York, 1990), 26.2–5: “Uniuersale quidem enim secundum rationem notum est, singulare autem secundum sensum; ratio quidem uniuersalis est, sensus autem particularis”; *transl. Vaticana*, ed. Auguste Mansion, AL 7.2 (Bruges and Paris, 1957), 14.1–3: “Uniuersale namque secundum rationem notum, singulare uero secundum sensum. Uniuersalis enim ratio, particularis uero sensus”; *transl. Michaelis Scoti*, in *Aristotelis De Physico auditu libri octo. Cum Averrois Cordubensis uariis in eosdem commentariis* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 30vG: “Uniuersale est notius apud intellectum et particulare est notius apud sensum: intelligere enim est uniuersale, sentire uero particulare”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 142, n° 27: “Uniuersale secundum intellectum notius est quam particulare secundum sensum...” The *Questiones ante litteram de uniuersalibus* of the present commentary have already mentioned, in slightly different terms, this same passage of the *Physics*: Pseudo-Iohannes Pagus, *Scriptum super librum Porfirii*, Padua, Biblioteca Universitaria 1589 (= *P*), fol. 5rb; Vatican City, Biblioteca Apostolica Vaticana Vat. lat. 5988 (= *V*), fol. 65ra (“The *Questiones ante litteram de uniuersalibus*...,” ed. Lafleur, Piché and Carrier, §60): “... in primo *Phisicorum* ... dicit littera quod uniuersale est intellectus, singulare uero sensus.” Note also that the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* are closer here (at the beginning) to an adage of the *Auctoritates Aristotelis* related to a similar idea in the *Posterior Analytics*, see Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 318, n° 87: “Uniuersale est intelligibile, particulare uero sensu percipitur,” according to Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.24 (86a29–30); *transl. Iacobi*, in *Analytica posteriora, translationes Iacobi, Anonymi siue “Ioannis,” Gerardi et recensio Guillelmi de Moerbeka*, ed. Lorenzo Minio-Paluello and Bernard G. Dod, AL 4.1–4 (Bruges and Paris, 1968), 57.5–6: “Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum perficit.”

non est, habeo propositum. Si uero est, aut ergo cepit, aut non cepit. Si non
 cepit, ergo est ab eterno; (sed non est ab eterno): multa enim sunt uniuersalia,
 40 unum numero solum ab eterno, gloriosum et sublimum. Si uero cepit, aut est
 separatum aut coniunctum. Si separatum, reddit opinio Platonis qui ponebat
 uniuersalia separata. Si uero coniunctum alii, aut uniuersali aut particulari.
 Non uniuersali: sic¹¹ enim *in infinitum abire contingeret*. Nec particulari: om-
 ne enim tale est hic et nunc; omne autem quod in altero recipitur, illius condi-
 45 tionibus in quo est informatur, sicut scribitur in *Libro de causis*.¹²

⟨§165⟩⟨D⟩ Ad idem est quarta ratio. Scribitur in primo *Phisicorum*.¹³ eorum
que fiunt, quedam fiunt extractione, *sicut statua, quedam transfiguratione, ut*

38 ergo *V*: om. *P* cepit¹ *pPV*: inceptit *sP(al. man.)* cepit² *pPV*: inceptit *sP(al. man.)*
 38–39 si non cepit *V*: si non inceptit *sP(al. man.)*: om. *pP* 39 sed non est ab
 eterno *suppleuimus*: om. *PV* 40 numero solum *V*: solum numero gloriosum *P*
 gloriosum et sublimum *V*: sublime *P* uero *V*: uero sunt uniuersale *pP*: uero uniuersale *sP*
 cepit *pPV*: inceptit *sP(al. man.)* 41 separatum aut coniunctum *V*: coniunctum aut est
 separatum *P* opinio *V*: oppinio *P* platonis *P*: platonica *V* 42 uniuersali *PsV*:
 uniuersalia *pV* 43 in infinitum abire contingeret *V*: abire in infinitum contingit *P*
 44 autem *P*: enim *V* altero *P*: altera *V* recipitur *V*: reperitur *P* 44–45 condi-
 tionibus *V*: conditionibus *P* 46 primo *P*: prima *V* eorum *V*: quod eorum *P* 47 fi-
 unt¹ *P*: sunt *V* fiunt² *P*: sunt *V* transfiguratione *P*: transfigurate *V* ut *V*: sicut *P*

¹¹ Cf. Aristotle, *Metaphysica* 2.2 (994a1–11); transl. Iacobi siue “*Vetustissima*,” ed. Gudrun Vuillemin-Diem, AL 25.1 (Leiden, 1970), 37.12–23; transl. *composita siue “Vetus*,” ed. Vuillemin-Diem (AL 25.1a), 120.8–17; transl. *Anonyma siue “Media*,” ed. Vuillemin-Diem (AL 25.2), 37.11–20; transl. *Michaelis Scoti siue “Noua*” (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 30vG–H; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 118, n° 43: “In nullo genere causarum conuenit ire in infinitum. . .”

¹² Pseudo-Aristotle, *Liber de causis* 9(10).99, in Adriaan Pattin, “Le *Liber de causis*. Édition établie à l’aide de 90 manuscrits, avec introduction et notes,” *Tijdschrift voor filosofie* 28 (1966): 160.46–49 (alt. pag. 72.46–49): “99 Et similiter aliqua ex rebus non recipit quod est supra eam nisi per modum secundum quem potest recipere ipsum, non per modum secundum quem est res recepta” (original Arabic in Otto Bardenhewer, *Die pseudo-aristotelische Schrift über das reine Gute bekannt unter dem Namen “Liber de Causis”* [Freiburg im Breisgau, 1882], 81).

¹³ Aristotle, *Physica* 1.7 (190b5–9); transl. “*Vetus*” Iacobi Venetici, ed. Bossier et Brams (AL 7.1, 2), 32.7–12: “Fiunt autem que fiunt simpliciter alia quidem transfiguratione, ut statua, alia uero appositione, ut que augmentatur, alia uero abstractione, ut ex lapide Mercurius, compositione autem, ut domus, alteratione uero, ut que conuertuntur secundum materiam”; transl. *Vaticana*, ed. Mansion (AL 7.2), 17.12–15: “Fiunt autem facta simpliciter hec quidem transfiguratione, ut statua, illa uero appositione, ut augmentata, alia ablatione, ut ex lapide Mercurius, alia compositione, ut domus, alia alteratione, ut conuersa secundum materiam”; transl. *Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 37vK: “Et illa que generantur uniuersaliter, generantur quedam per transmutationem figure, ut idolum ex cupro; et quedam per addi-

50 *figura, quedam* aggregatione, ut artificialia, *quedam compositione, ut naturalia* dissolubilia. Uniuersale nullo istorum modorum fit: ergo et cetera. Maior scribitur. Minor patet cuilibet.
 (§166) Et hec sufficiant ad hanc partem.

(OPPOSITUM)

55 (§167) Ad oppositum arguitur in hunc modum.
 (§168) ⟨α⟩ Omne illud maxime est in natura in quo stat nature operatio, quod omnia appetunt secundum naturam; uniuersale est huiusmodi: ergo et cetera. Maior patet: finis enim inponit rebus *necessitatem* et maxime *hiis que ad finem* sunt; *natura* autem operatur *propter* aliud, sicut habetur in secundo *Phisicorum*.¹⁴ Minor patet, quia scribitur in libro *De anima*¹⁵ quod *omnia* | hec *appetunt et illius gratia agunt prout possunt*.

8rb P

48 aggregatione *P*: aggregationem *V* ut² *V*: sicut *P* 49 dissolubilia *P*: disolubilia
V 49–50 scribitur *pPV*: supponitur *sP(al. man.)* 51 partem *V*: *om. P* 54 illud
V: *om. P* 55 quod *pPV*: quod est *sP(al. man.)* appetunt *V*: *om. P* 56 maior
P: minor *V* enim *sP(al. man.)V*: *om. pP* 57 ad finem sunt *V*: sunt ad finem *P*
 autem *V*: non *P* in *P*: *om. V*

tionem, ut illa que augmentantur; et quedam per diminutionem, ut ex lapide humus; et quedam per compositionem, ut domus; et quedam per alterationem, ut illa que mutantur secundum materiam.” The *Questiones circa litteram de uniuersalibus* do not faithfully reproduce this Aristotelian division.

¹⁴ Aristotle, *Physica* 2.8 (198b10–11) and 2.9 (200a7–10); transl. “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Bossier and Brams (AL 7.1, 2), 82.3–4 and 92.4–7: “Dicendum igitur primum quidem est quoniam natura que sunt propter hoc causarum est ...” and “Similiter autem est et in omnibus aliis, in quibuscumque propter aliquid est; non sine quidem habentibus necessariam naturam, non tamen propter hec sed aut sicut materia, sed propter aliquid est ...”; transl. *Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 75vK and fol. 82vI: “Oportet et nunc igitur loqui primo de hoc quod natura est de causis que agunt propter aliquid ...” and “Et eodem modo est de omnibus que sunt propter aliquid: non enim sunt sine illis que habent aliquam naturam necessariam, sed esse eorum non propter hoc existimatur materia, sed propter aliquid ...”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 147, n° 89: “Natura agit propter finem.”

¹⁵ Aristotle, *De anima* 2.4 (415a26–b2); transl. “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Jos Decorte and Jozef Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (forthcoming as AL 12.1): “Naturalius enim uiuentibus operibus est, quecumque perfecta et non imperfecta, quam generationem per se uanam habere, facere alterum sicut et ipsum est: animal quidem animal, planta autem plantam, quatinus ipso semper et diuino participant secundum quod possint. Omnia enim illud appetunt et illius causa agunt, quecumque agunt secundum naturam” (for a different edition, which takes into account the *deteriores* of the manuscript tradition in the version of James of Venice, see *Anonymi, Magistri Artium [c. 1245–1250], Lectura in librum De anima, a quodam discipulo reportata [MS. Roma Naz. V. E. 828]*, ed. René-Antoine Gauthier, Spicilegium Bonaventuriana-

60 ⟨§169⟩ ⟨β⟩ Ad idem. *De eo quod non est, non est scientia*, sicut scribitur in primo *Posteriorum*;¹⁶ de *uniuersali est scientia*, sicut scribitur in fine primi *Posteriorum*:¹⁷ ergo uniuersale est.

60 non *P* : nullo modo *V* 61 primi *scripsimus ex fonte* : secundi *PV*

num 24 [Grottaferrata, 1985], 204: “Naturalium enim omnibus uiuentibus inest, quecunque perfecta et non imperfecta. Quam generationem per se uariam habere est facere alterum sicut et ipsum est; animal autem animal, planta autem plantam, quatinus ipso diuino semper participant, secundum quod possunt: omnia enim illud appetunt et illius causa agunt quecunque agunt secundum naturam”); *trans. Michaelis Scoti*, in *Averrois Cordubensis Commentarium magnum in Aristotelis De anima libros*, ed. F. Stuart Crawford, *Corpus Commentariorum Auerrois in Aristotelem, Versionum Latinarum 6.1* (Cambridge, Mass., 1953), 181.6–13: “Actio enim que est magis conueniens nature omnis uiuentis, ex eis que sunt perfecta et non habent occasionem neque generantur casu per se, est ut agat aliud simile. Animal igitur facit animal et planta plantam, ita quod habeat communicationem cum sempiterno diuino secundum suum posse. Omnia enim desiderant hoc, et propter hoc agit omne quod agit naturaliter”; *translatio “Noua” (Guillelmus de Moerbeka recensor translationis Iacobi Venetici)*, ed. René-Antoine Gauthier, in *Sancti Thomae de Aquino Opera omnia, iussu Leonis XIII P.M. edita 45: Sententia libri De anima* (Rome and Paris, 1984), 95: “Naturalissimum enim operum uiuentibus est, quecunque perfecta et non orbata aut generationem spontaneam habent, facere alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta autem plantam, quatinus ipso semper et diuino et immortali participant secundum quod possunt. Omnia enim illud appetunt et illius causa agunt quecunque agunt secundum naturam” (amongst these different versions, only the translation of James of Venice will be cited hereafter, since it is the only one that is important for the text of the *Questiones circa litteram de uniuersalibus*); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 179, n° 57: “Naturalissimum enim operum est in omnibus uiuentibus quecumque perfecta sunt et non orbata et que generationem non habent spontaneam generare sibi simile ut esse diuinum et immortale participant secundum id quod possunt.” Cf. below, §178.

¹⁶ Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.2 (71b24–26); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 7.20–22: “... non enim faciet scientiam. Verum quidem igitur oportet esse, quoniam non est quod non est scire” (same text, except “vera” instead of “verum,” in the *transl. Anonymi siue “Ioannis,”* ed. Minio-Paluello and Dod [AL 4.2], 113.11–13); *transl. Gerardi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.3), 190.1–4: “... non scimus rem scientia ueridica. Et ut esse propositionum demonstrationis sit ueridicum oportet necessario, propterea quod esse earum falsum perducit nos ad hoc ut sciamus quod non est”; *et recensio Guillelmi de Moerbeka*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.4), 286.27–28: “... non enim faciet scientiam. Vera quidem igitur oportet esse, quoniam quod non est non est scire” (amongst these versions, only the translation of James of Venice will be cited hereafter, since it is the only one that is obviously relevant to the *Questiones circa litteram de uniuersalibus*); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 312, n° 13: “Quod non est non contingit scire, ex quo habemus quod de non ente non est scientia.”

¹⁷ Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.31 (87b37–39); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 62.11–12: “Sentire quidem enim necesse est singulariter, scientia autem est in cognoscendo uniuersale”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 319, n° 93: “Sensus est singularium, scientia uero uniuersalium.”

⟨QUESTIONES COLLATERALES⟩

- 65 ⟨§170⟩ Huius gratia queruntur quatuor questiones.
 ⟨§171⟩ ⟨1¹⟩ Primo quidem queritur que fuit necessitas quod uniuersalia sint.
 ⟨§172⟩ ⟨1²⟩ Secunda questio: qualiter in esse exiuerunt?
 ⟨§173⟩ ⟨1³⟩ Tertia questio est utrum in artificiis sicut in naturalibus uniuersalia sint.
 70 ⟨§174⟩ ⟨1⁴⟩ Quarta questio est utrum sint composita ex “quo est” et “quod est,” sicut aliqui ponunt.¹⁸
 ⟨§175⟩ Quelibet istarum questionum magna inquisitione indiget, sed quia multum pertinent nature, sola prout possumus ueritas sufficiat in hac parte.

⟨RESPONSIO AD PRIMAM QUESTIONEM⟩

- 75 ⟨§176⟩ ⟨1*⟩ Ad intelligentiam ergo prime questionis, sciendum quod uniuersalia sunt in rebus. Set, ne sit error in uocabulis, “uniuersale” dicitur multis modis. Est enim uniuersale per causalitatis influentiam, ut sol respectu omnium planetarum et animalium quibus lumen influit et calorem. Alio modo est uniuersale per aggregationem, ut ens ex omnibus entibus particularibus co-

65 quidem *V*: *om. P* 66 secunda questio *V*: secundo *P* 67 tertia questio
 est *V*: tertio *P* artificiis *V*: artificialibus sint *P* in² *sP*: *om. pP*: ratio? *V* 68 sint
V: *om. P* 69 quarta questio est *V*: quarto *P* 71 questionum *P*: questio est *V*
 72 pertinent *P*: sunt participantes *V* sola *P*: solo *vel* solum? *V* prout possumus
 ueritas *P*: ueridicum prout possumus *V* 75 uocabulis *V*: reuocabulis *P* 76 per
 causalitatis *scripsimus*: personalitatis? *P*: per casualitatis *V* influentiam *V*: influentione
P 77 et¹ *PsV*: et et *pV* animalium *V*: aliorum *P* 78 ens *pPV*: est quod *sP*(*al. man.*)
 particularibus *P*: partibus *V*

¹⁸ Without necessarily revealing a direct connection to the “Exposition” of Gilbert of Poitiers, the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* use the Porretan distinction between “quo est” and “quod est” instead of the properly Boethian vocabulary of *esse* and “id quod est”: cf. Gilbert of Poitiers, *Expositio in Boecii librum De bonorum ebdomade*, In VIII regulam, in *The Commentaries on Boethius by Gilbert of Poitiers*, ed. Nikolaus M. Häring, Studies and Texts 13 (Toronto, 1966), 202, §67 (181–230 for the entire text): “... aliud est, quod est, aliud quod est.” In doing so, our *Questiones* differ from Thomas Aquinas, who—even though he does use the Porretan formulation in his works (without mentioning its author)—“never [uses] the expression “quo est” in his commentary on the *De ebdomadibus*” (Louis-Jacques Bataillon, “Préface,” in *Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P.M. edita* 50: *Super Boetium De Trinitate*, ed. Pierre-Marie Gils. *Expositio libri Boetii “De ebdomadibus,”* ed. L. J. Bataillon [Rome and Paris, 1992], 260, our translation; see 265–82 for the commentary of Thomas Aquinas on the *De ebdomadibus*).

adunatur. Tertio modo est uniuersale per continentiam et ambitum secundum
80 actum participationis et predicationis; et de tali loquitur in proposito.

(§177) Talia autem uniuersalia necesse fuit ponere quatuor de causis.

(§178) Una quidem causa est quia scribitur in principio secundi *Phisico-*
rum:¹⁹ eorum que agunt, *quedam* agunt propter se, *quedam propter alias cau-*
85 *sas*, sicut *natura* et uoluntas. Non est aliud propter se agere quam in opere suo
finem intendere secundum quam eius actio limitetur. Sed non est uniuersale
respectu nature inferioris: collata est enim uirtus istis indiuiduis, ut saluent et
multiplicent ipsum uniuersale cuius gratia *agunt*, ut scribitur in secundo *De*
anima.²⁰ Cum enim Socrates generat filium, hominem generare intendit, aliter
enim non esset assimilatio generati ad generans secundum speciem, quod est
90 in natura inconueniens.

(§179) Secunda quidem causa est hec: in nobis due sunt potentie, scilicet
sensibilis alligata organo, materie et obiecto, et intellectiua absoluta ab omni
nexu organi et uinculo materie et obiecti. Si ergo est proportio materie ad ob-
iectum, necesse fuit obiectum intellectus aliquod esse | abstrahens ab omni
95 materia sensibili. Hoc autem *est uniuersale unum preter multa*, quod *est per*
se intelligibile.²¹

79 et ambitum *V*: uel hambutum *P* 80 participationis *P*: particulationis *V* loquitur *P*: loquimur *V* 81 autem *P*: enim *V* 82 est *V*: *om. P* 83 propter *V*: per *P*
84 natura *P*: nature *V* aliud *PsV*: aluud *pV* 85 quam *P*: *om. V* est *P*: *om. V*
86 respectu *V*: *om. P* enim *V*: *om. P* et *V*: *om. P* 89 enim *V*: *om. P*
91 scilicet *V*: *om. P* 92 intellectiua *P*: intellitiuo *V* 93 proportio *sPV*: proportio est
pP 94 fuit *pPV*: fuit quod *sP(al. man.)* obiectum intellectus aliquod esse
V: intellectus aliquod obiectum esset *P*

¹⁹ Aristotle, *Physica* 2.1 (192b8–9); *transl.* “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Bossier and Brams (AL 7.1, 2), 42.3–4: “Horum que sunt alia quidem sunt natura, alia uero propter alias causas ...”; *transl. Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 48rA: “Dicamus quod entium quedam sunt natura, et quedam ex aliis causis. ...”

²⁰ Aristotle, *De anima* 2.4 (415a26–415b7); *transl.* “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Gauthier, 204; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 179, n° 57; and above, §168. For a use of this passage of Aristotle’s *De anima* in didascallic texts, see Anonymous, *Compendium examinatorium* (*Ripoll 109*), §1187, ed. Lafleur, Piché, and Carrier, 299–302 and n. 6 (281 for the study).

²¹ Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.24 (86a29–30) and 2.19 (100a6–8); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 57.5–6 and 105.20–106.3: “Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum perficit” and “Ex experimento autem aut ex omni quiescente uniuersali in anima, uno preter multa, quodcumque in omnibus unum sit illis idem est, artis principium et scientie ...”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Ha-

100 <§180> Tertia quidem causa est hec: sicut scribitur in fine secundi *De generatione*,²² *naturam inquirimus desiderare illud quod melius est; est autem melius esse quam non esse*, et esse multiplicabile quam non multiplicabile. Esse autem multiplicabile est uniuersale, hoc aliquid est particularium per materiam, non est amplius multiplicabile per diuersa.

105 <§181> Alia quidem causa est quia, cum potentia Conditoris in creaturis luceat euidenter, oportet habere aliquod creatum quod sibi in aliquibus condicionibus quodam modo conformetur; hoc autem non est particulare uel indiuiduum, quod solum est hic et nunc: ergo fuit aliquid simplicius et spiritualius singulari, quod “uniuersale” proprie nuncupatur.

<§182> Sic ergo sequitur euidenter quod uniuersale, in quo est intentio operantis, simplicius quolibet particulari, obiectum intellectui, conformatum quodam modo condicionibus Conditoris, in natura supponitur.

110 <CONTRA PROPOSITUM>

<§183> <A*> Ad primum argumentum in oppositum dicendum quod “unum numero” dicitur multis modis. Uno quidem modo a parte sui esse et proprietatis sensibilis, et sic “hoc aliquid”²³ *unum numero est*. Alio quidem modo se-

97 scribitur *P*: scribatur *V* 98 inquirimus *V*: inquirimus *P* 100 est² *V*: *om.* *P*
 102 conditoris *P*: conditoris *V* 103–4 condicionibus *V*: conditionibus *P* 105 nunc
P: huic *pV*: huc *sV* 107 ergo *V*: igitur *P* 107–8 operantis *V*: operatur *P*
 108 quolibet *V*: *om.* *P* 109 condicionibus *V*: conditionibus *P* 113 unum numero
sPV: numero unum *pP*

messe, 318, n° 87, and 321, n°s 121, 124: “Uniuersale est intelligibile, particulare uero sensu percipitur” and “Uniuersale quiescens in anima est principium artis et scientie,” “Uniuersale est unum in multis et unum preter multa.”

²² Aristotle, *De generatione et corruptione* 2.10 (336b27–29); *transl.* “*Vetus*,” ed. Joanna Judycka, AL 9.1 (Leiden, 1986), 76.3–5: “Quoniam enim in omnibus inquirimus quod melius [est *add. RmBā*] desiderare naturam semper, melius autem esse quam non esse . . .”; *transl. Gerhardi Cremonensis*, Paris, BnF lat. 6506, fol. 113va: “Propterea quod diximus quod natura in omnibus rebus desiderat semper rem meliorem, et esse eius melius priuatione . . .”; Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 170, n°s 47 and 48: “Natura desiderat semper quod melius est” and “Melius est esse quam non esse.”

²³ Cf. Aristotle, *Metaphysica* 3.4 (999b33–1000a1); *transl. Iacobi siue “Vetustissima*,” ed. Vuillemin-Diem (AL 25.1), 53.6–8: “Numero quidem enim unum aut unumquodque dicere differt nichil, sic enim dicimus unumquodque, numero unum, uniuersale autem quod est in his” (same text in the *transl. composita siue “Vetus”* [AL 25.1a], 136.27–137.2); *transl. Anonyma siue “Media”* (AL 25.2), 52.11–14: “Nam dicere numero unum aut unumquodque dicere nichil differt; sic enim dicimus unumquodque numero unum, uniuersale uero quod in hiis est”; *transl.*

115 cundum essentiam, et hoc dupliciter: aut per fixationem et radicationem, et sic
 materia prima dicitur unum numero, secundum quod scribitur in primo *Phisicorum*.²⁴ materia prima numerabiliter est; alio quidem modo per continentiam
 et ambitum, et hoc modo uniuersale *est unum* numero in multis. Illud autem
 quod loquitur Boetius,²⁵ intelligitur de hiis que sunt entia completa per se fixa
 et stantia. Qualiter autem uniuersale unum sit in multis, patebit in capitulo de
 120 specie.²⁶

§184 ⟨B*⟩ Ad | secundum argumentum dicendum est quod uniuersale est 8va P
 substantia et non accidens. “*Substantia*” autem, sicut scribitur in secundo *Prime philosophie*,²⁷ *multis modis sumitur: uno modo substantia materia; alio*

115 secundum *PsV*: secundo *pV* 116 numerabiliter *V*: numeraliter *P* per
P: secundum *V* 117 ambitum *V*: habitum *P* numero *V*: *om. P* illud autem *P*: uel
V 118 intelligitur *P*: *om. V* hiis *V*: eis *P* entia *P*: essentia *V* 119 uniuersale
V: *om. P* 121 est¹ *V*: *om. P* est² *sPV*: non est *pP* 122–23 prime philosophie
V: philosophice prime *P*

Michaelis Scoti siue “Noua” (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 53rA–B: “Nulla enim est differentia inter dicere sermonem dicentem unum in numero et dicentem unum particulare; ab uno autem particulari non nisi unum particulare, quare nec ab uno numero non nisi unum numero; dicimus enim in omni esse particulare in eo quod est unum in numero; et dicimus uniuersale de illo quod predicatur de istis particularibus”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 121, n° 79: “Unum numero et singulare non differunt.”

²⁴ Source not found.

²⁵ Boethius, *Philosophiae consolatio* 3 pr. 11.13 (ed. Moerschini, 88.38–40; ed. Bieler, CCL 94:57.35–36; ed. Weinberger, CSEL 67:70.9–10): “... subsistere unumquodque dum unum est, cum uero unum esse desinit, interire.” For the work of Boethius that the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* are actually using (cf. above, §162), see Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.10 (ed. Brandt, CSEL 48:162.2–3; ed. and trans. Lafleur and Carrier, 62, §66).

²⁶ Cf. Pseudo-Iohannes Pagus, *Scriptum super librum Porfirii*, Padua, Bibl. Univ. 1589, fol. 13vb and 14ra; Vatican, Vat. lat. 5988, fol. 72rb and 72va.

²⁷ Not book 2 of Aristotle or Avicenna *First Philosophy* (*Philosophia prima*, i.e., *Metaphysica*), but in fact Aristotle, *Metaphysica* 7.3 (1028b33–36, 1029a2–3); transl. *Anonyma siue “Media,”* ed. Vuillemin-Diem (AL 25.2), 125.7–9.12–14; transl. *Michaelis Scoti siue “Noua”* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 157vG–I: Latin versions quoted above in the annotation to §163; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 131, n° 200, and 137, n° 261. See also Aristotle, *Metaphysica* 5.8 (1017b21–26); 7.13 (1038b1–8); 7.15 (1039b20–22); 8.1 (1042a12–31); transl. *Anonyma siue “Media,”* ed. Vuillemin-Diem (AL 25.2), 95.24–96.2; 147.21–28; 150.25–151.1; 157.11–158.12; transl. *Michaelis Scoti siue “Noua”* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, 118rB–C; fol. 197rB–vG; fol. 201vK; fols. 209vM–210vG. See also, among parallels in the arts faculty, Anonymous, *Compendium examinatorium (Ripoll 109)*, §1188, ed. Lafleur, Piché, and Carrier, 307: “‘substantia’ enim dicitur .III.^{or} modis, scilicet materia, forma, compositum et essentia uel diffinitio”; and Robertus Kilwardby, *Notule*

125 *modo substantia forma; tertio modo substantia compositum; quarto modo es-*
sentia siue “quod quid erat esse.” Et uniuersale dicitur “substantia” quarto
modo.

130 (§185) ⟨C*⟩ Ad tertium dicendum quod uniuersale non est separatum, immo
 coniunctum. Sed aliquid coniunctum est alicui multis modis: uno quidem
 modo est aliquid coniunctum alicui sicut forma materie; alio quidem modo si-
 cut contentum continenti et locatum loco; alio modo sicut ea que sunt ad
 finem et in fine; ultimo quidem modo sicut intentio ipsi rei, aut superius in-
 feriori, et sic uniuersale est coniunctum singulari. Primo modo procedebat ob-
 iectio.

135 (§186) ⟨D*⟩ Ad quartum dicendum quod uniuersale nature relinquatur ex
 singularium discretione, sicut scribitur in *Sex principiis*,²⁸ nam, sicut ex
 multarum partium unione relinquatur quoddam totum *excedens* partem
 quamlibet *quantitate*, sic ex multorum *singularium discretione* relinquatur
 uniuersale *excedens* quodlibet *predicatione*. Et talis modus procedendi sub
 modo aggregationis reponitur.

140 ⟨RESPONSIONES AD QUESTIONES COLLATERALES⟩

⟨§187⟩ ⟨1^{1*}⟩ Et sic patet responsio ad primam questionem, scilicet que ne-
 cessitas sit uniuersalium.

⟨§188⟩ ⟨1^{2*}⟩ Ad secundam uero dicendum est quod eorum que sunt, que-
 dam exiuerunt in esse in se, quedam autem in alio. In se, ut substantie

124 modo³ *V*: *om. P* 127 immo *P*: uno *V* 128 coniunctum est *V*: *inv. P*
 129 est aliquid coniunctum alicui *V*: *om. P* sicut¹ *P*: sic *V* quidem *V*: *om. P*
 130 contentum continenti *sP(al. man.)V*: compositum and componenti *pP* 137 sic *P*:
om. V 144 alio *P*: aliud *V*

super librum Porphyrii, Cambridge, Peterhouse 206, fol. 33rb; Madrid, Bibl. Univ. 73, fol. 1rb:
 “Set uniuersalium non est acceptio possibilis per causam; sunt enim cause; est enim uniuersale
 essentia et forma et quidditas indiuidui ...” and *ibid.*, Cambridge, Peterhouse 206, fol. 34va;
 Madrid, Bibl. Univ. 73, fol. 2va: “... quod uniuersale consideratum secundum sui naturam et
 sui essentiam est substantia et quidditas indiuidui, ut ostenditur in septimo *Philosophie pri-*
me...”

²⁸ Anonymous, *Liber sex principiorum* 1.9, in *Categoriarum Supplementa: Porphyrii Isa-*
goge, translatio Boethii, et Anonymi Fragmentum vulgo vocatum “Liber Sex Principiorum,”
 ed. Lorenzo Minio-Paluello and Bernard G. Dod, AL 1.6–7 (Bruges and Paris, 1966), 37.2–5:
 “Natura igitur occulte in his operatur; nam, sicut ex plurium coniunctione constitutio quedam
 priorum excedens quantitatem efficitur, sic ex singularium discretione unum quiddam intelli-
 gitur eorum excedens predicationem.”

145 complete non alligate alii. In aliis uero dupliciter: quoddam enim est in quo
terminatur operatio facientis, ut singulare et “hoc aliquid”; quoddam in quo
quiescit intentio operantis, ut uniuersale. Et sic pono quod non exiuerunt in se
uniuersalia, immo in aliis et cum aliis.

150 (§189) ⟨1^{3*}⟩ Ad tertiam dicendum est quod in genere artificiorum contingit
ponere aliquid uniuersale, non tamen sicut in naturalibus. In naturalibus enim
complementum est a forma in quantum est principium uniuersalitatatis in rebus;
in artificiiis uero materia, quia materia, in quantum est de se, repugnat uniuersalitati
et multitudini; nichilominus tamen intellectus, ponens supra materiam,
155 abstrahit aliquod commune artificium respectu partium eiusdem generis, ut
statua ab hac statua. De hac questione ⟨habetur⟩ in *Sex principiis*²⁹ supra istum
locum ubi queritur utrum uniuersalia sint ab arte uel a natura.

160 (§190) ⟨1^{4*}⟩ Ad quartam questionem dicendum est quod multis modis est
compositio. Quedam enim est compositio naturalis secundum quantitatem et
particularitatem, et hec est in rebus per se generabilibus et corruptibilibus.
165 Alia uero est compositio secundum potentiam et uirtutem, et hec est in separatis
aut separabilibus a materia que non tantum sunt forme, immo “hoc aliquid,”
ut anima intellectiua: et utraque istarum compositionum est “ex hiis.”
Est autem alia compositio “huic,” et hec est duplex. Aliquando | enim ipsum
quod componitur alii indiget illo in quo est et quantum ad exitum et quantum
165 ad existentiam et continuationem. Et hoc modo accidens componitur subiecto.
Alio modo aliquid componitur “huic,” quod indiget illo cui componitur quantum
ad exitum in esse, ⟨non⟩ indiget tamen quantum ad existentiam continua-

146 singulare *P*: singularia est *V* aliquid *P*: aliquod *V* 147 operantis *sPV*: operantis operantis *pP* se *P*: esse *V* 149–50 contingit ponere *V*: ponere conuenit *P*
151 forma *sP*: forma autem *pP*: forma que *V* in quantum est *P*: inquam *V* 152 artificiiis *scripsimus*: artifi^{cis} *P*: artifi^{tis} *V* in quantum *P*: quantum *V* 153 multitudini *P*: ml^tit^u *V* nichilominus *V*: nature omnis *P* 153–54 tamen ... generis *V*: *om. P*
154 artificium *P*: artificum *V* 155 hac *P*: *om. V* habetur *supplevimus cum sP(al. man.)*: *om. pPV* istum *V*: illum *P* 156 ubi queritur *P*: ibi querit *V* a *V*: *om. P*
158 quedam enim est compositio *V*: est *pP*: est enim compositio *sP(al. man.)* 159 hec *V*: hoc *P* corruptibilibus *P*: corruptibilibus *V* 160 uirtutem *V*: unitatem *P* 161 aut *V*: aut in *P* a materia *P*: *om. V* immo *P*: imo *V* 162 istarum *V*: illarum *P* 163 huic et hec *V*: hec et huic *pP*: hec ad huic *sP* 165 existentiam *V*: essentiam *P* 166 aliquid componitur *V*: *inv. P* 167 non *supplevimus*: *om. PV* tamen *P*: causa vel tam? *V*
167–68 continuationis *V*: et continuitatis *pP*: continuitatis *sP*

²⁹ Perhaps Anonymous, *Liber sex principiorum* 1.7, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6–7), 36.14–17: “forma quedam a natura esse, quedam uero in actu.... In quibusdam autem dubitatio est utrum a natura an ab actu incipiant.”

tionis et durationis. Et hoc dupliciter: aut sicut forma partis materie—*appetit*
 enim *materia formam, sicut femina uirum et turpe bonum*, sicut scribitur in
 170 primo *Phisicorum*,³⁰ non tamen econuerso; aut forma totius suo supposito,
 quo indiget quantum ad exitum in esse, et a quo indiget quantum ad per-
 manentiam sue essentie. Et sic uniuersale componitur supposito. Qui autem
 dicunt sic uolunt³¹ quod uniuersale componatur ⟨non⟩ “ex hiis,” sed potius
 “huic.”
 175 (§191) Sunt autem et alii³² qui dicunt componi ipsum uniuersale ex “quo

168 *appetit P* : *apetit V* 170 *tamen V* : *tamen est P* *supposito V* : *opposito P*
 172 *essentie V* : *existentie P* *autem V* : *attendunt P* 173–75 *dicunt sic ... qui dicunt*
V : *hom. om. P* 173 *non suppleuimus* : *om. PV*

³⁰ Aristotle, *Physica* 1.9 (192a20–23); *transl.* “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Bossier and Brams (AL 7.1, 2), 40.1–4: “Et neque ipsa se ipsam possibile est appetere speciem propter id quod non esse indiget, neque contrarium (corruptiua enim sunt ad inuicem contraria), sed horum est materia, sicut si femina masculi et turpe boni”; *transl. Vaticana*, ed. Mansion (AL 7.2), 21.13–16: “Idem quippe nec se possibile desiderare, species uero, quia non est egens, nec contraria. Corruptentia namque se inuicem sunt contraria. Sed hoc est materia, quemadmodum femina maris et turpe boni”; *transl. Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 46rB: “Et impossibile est ut forma appetat se, quoniam non est diminuta, neque appetit suum contrarium, quia contraria corrumpunt se inuicem; sed materia appetit formam, sicut femina mare et turpe pulchrum”; Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 142, n° 32: “Materia appetit formam sicut femina uirum et turpe bonum.” In virtue of their use of the term *forma*, the *Questiones circa litteram de uniuersalibus*, as well as the *Auctoritates Aristotelis*—which here they resemble to the highest degree—follow the custom of the Arabic-Latin translation of Michael Scot, which renders the term εἶδος by *forma*, whereas Greco-Latin versions (the “*Vetus*” and the *Vaticana*) translate εἶδος by species; the matter, however, is quite the opposite regarding the term καλοῦ, which is respectively translated as *pulchrum* and *boni* in these same translations.

³¹ Source not found.

³² We have not managed to identify the advocates of this opinion, nor of those evoked in the paragraphs that follow (§§192–94). Thus, the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* do not in this context propose any thesis that could be associated with the content of the *Expositio libri Boetii De ebdomadibus* of Thomas Aquinas, which most likely is posterior to 1257–59 (cf. Bataillon, “Préface,” 264). Moreover, just as there is “no trace of influence from previous commentaries in that of Thomas Aquinas” (ibid., 259, our translation), the present *Questiones* do not appear to draw from twelfth-century “Chartrian” commentaries: cf. Thierry of Chartres, *Commentum super Ebdomas Boetii (Abbreuiatio Monacensis)*, in Nikolaus M. Häring, *Commentaries on Boethius by Thierry of Chartres and His School*, Studies and Texts 20 (Toronto, 1971), 403–35; Clarembaud of Arras, *Expositio super librum Boetii De hebdomadibus*, in Nikolaus M. Häring, *Life and Works of Clarembald of Arras, a Twelfth-Century Master of the School of Chartres*, Studies and Texts 10 (Toronto, 1965), 187–221; and Gilbert of Poitiers, *Expositio in Boecii librum De bonorum ebdomade*, ed. Häring, 181–230.

est” et “quod est,” iuxta illud uerbum Boetii:³³ in omni eo quod est extra Primum, differt “quo est” et “quod est.” Diuersi sentientes diuersimode iudicant. Volunt enim quidam quod ipsum “quod est” “substantia” dicatur, ipsum uero “quo est” ipsa “potentia.” Unde dicunt: omne quod est extra Primum componi ex substantia et potentia, cui concordat littera in primo *Celi et mundi*³⁴ assignans in quolibet *trinitatem*, scilicet substantiam, potentiam et operationem, secundum quod ibi scribitur: *natura est apta | nata facere*. 8vb P

180

(§192) Aliter dicunt alii quod ipsum “quod est” “uera materia” appellatur, ipsum uero “quo est” “uera forma.” Sed *materia* duplex est, secundum quod

176–77 extra primum *V*: om. *P* 177 differt *V*: de hoc autem *P* diuersi *V*: om. *P*
 sentientes diuersimode *V*: inv. *P* iudicant *V*: indicant *P* 178 Volunt] positiones *adnot.*
marg. (al. man.) *P* 180 mundi *P*: modi *vel* mundi (*mōi*)? *V* 181 operationem
V: operationem *P* 182 natura *P*: natura autem *V* est apta nata *V*: apta nata est sic *P*
 183 dicunt] positio *adnot. marg.* (al. man.) *P* uera *sP* (al. man.) *V*: nata? *pP* 184 uero
P: om. *V* duplex *P*: dupliciter *V* est² *P*: om. *V*

³³ Cf. Boethius, *De Heptadibus* 2 and 7–8 (ed. Moerschini, 187.26–28 and 188.41–43; ed. H. F. Stewart, E. K. Rand and S. J. Tester [Cambridge, Mass., and London, 1973 [1918¹], 40.28–30 and 42.45–48): “Diuersum est *esse* et *id quod est*; ipsum uero *esse* nondum est, at uero *quod est*, accepta essendi forma, est atque consistit” and “Omne simplex *esse* suum et *id quod est* unum habet. Omni composito aliud est *esse*, aliud ipsum est” (our emphasis). As we can notice here and elsewhere, the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* do not faithfully reproduce the Boethian vocabulary regarding *esse*, but rather employ, as we have already specified, the vocabulary of the “Porretanus,” since the latter’s “quo est” was already common usage in the thirteenth century.

³⁴ Aristotle, *De caelo et mundo* 1.1 (268a10–20); *transl. Gerhardi Cremonensis*, ed. I. Opelt, in *Alberti Magni ordinis fratrum praedicatorum Opera omnia* 5.1: *De caelo et mundo*, ed. Paul Hossfeld (Münster, 1971) [the preface, vi and xiv–xvii, but not the title, mentions that Opelt prepared the edition of the translation by Gerard of Cremona], 3: “Et similiter quidem dicunt Pythagorici quod totum et res terminantur tribus dimensionibus, fine scilicet et medio et principio, et hic quidem numerus est omnis rei et significat trinitatem rerum. Nos uero non extraximus hunc numerum nisi ex natura rerum et retinuimus ipsum similem legi earum. Et per hunc quidem numerum adhibuimus nos ipsos magnificare deum unum creatorem eminentem proprietatibus eorum quae sunt creata... Nos enim inuenimus illud ita, quoniam natura apta nata taliter facit et imitatur nos eius operationem...”; *transl. Michaelis Scoti*, in *Aristotelis De coelo, De generatione et corruptione, Meteorologicorum, De plantis. Cum Averrois Cordubensis uariis in eosdem Commentariis* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), V, fol. 2rB–D: “Quemadmodum enim aiunt et Pythagorei, ipsum omne et omnia tribus determinata sunt. Finis enim et medium et principium numerum habent eum, qui ipsius omnis est: hec autem eum qui trinitatis est. Quapropter autem natura accipientes, tanquam leges illius et ad sacrificia deorum hoc utimur numero... Hec autem, quemadmodum dictum est, sequimur propterea quod natura ipsa sic inducit”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 160, n° 6: “Natura apta nata est facere sicut fecit, ex quo habetur quod ad perfectionem unius cuiuslibet rei tria requiruntur, scilicet substantia siue natura, uirtus et operatio.”

185 scribitur in septimo libro *Fontis uite*:³⁵ quedam enim *est corporalis*, quedam uero *spiritualis*; hanc autem spiritualem ponunt in rebus separabilibus aut separatis a materia corporali.

190 (§193) Tertio modo dicunt alii quod in qualibet re est sua essentia et sua ordinatio ad finem per limitationem potentie ad actum debitum sue nature; ipsam uero essentiam appellant “quod est,” ipsam uero ordinationem appellant “quo est.”

195 (§194) Ultima opinio est quod appellatur compositio ex “quo est” et “quod est,” in huiusmodi (uniuersalibus), compositio “ex hiis” que habet res in se ipsa et a suo efficiente: res enim create et increate, saltim in primo exitu, exeunt ab agente potestate in totam rei substantiam, cuius operatio non dependet ab alia materia. Et talem compositionem ponunt in huiusmodi uniuersalibus.

(§195) Quid in toto conflictu opinionum sit sciendum, nolo hic diffinire, unicuique iudicandi arbitrium secundum quod sibi uidebitur relinquendo.

(§196) Et hec sufficiant de prima questione.

200

(NOTABILIS PROPOSITIO)

(§197) Ex quibus oritur notabilis propositio, scilicet: uniuersale in quo est finis nature, perfectio intelligentie et complementum scientie, unum preter

185 septimo *P*: septimo et in *V* 186 uero *V*: *om.* *P* autem *V*: enim *P*
 188 dicunt] positio *adnot. marg. (al. man.) P* alii *V*: e contra *P* essentia *P*: existen-
 tia *V* sua² *P*: *om.* *V* 189 ad² *P*: ad ad *V* 190 essentiam *P*: existentiam *V*
 appellant *sPV*: debent appellant *pP* ordinationem *V*: coordinationem *P* 192 ulti-
 ma *V*: ultima uero *P* est² *P*: *om.* *V* 193 uniuersalibus *supplevimus (cf. §190)*: *om.* *PV*
 hiis *V*: his *P* 194 create *V*: causate *P* increate *V*: incausate *P* saltim *V*: saltem *P*
 exitu *sPV*: excitu *pP* 195 potestate *V*: potente *P* 197 quid *P*: quod *V* con-
 flictu *P*: confluctu *V* opinionum *P*: oppinionum *V* 198 iudicandi *V*: indicandi est *P*
 uidebitur *V*: uidetur *P* relinquendo *scripsimus*: relinquendum *P*: relinquenlo *V* 199 suf-
 ficiant de prima questione *V*: de prima questione sufficiant *P* 201 oritur *P*: sumitur? *V*
 202 intelligentie *V*: intellime *P*

³⁵ Rather, Avicbron (Ibn Gabirol), *Fons uitae* 1.9 and 4.8, ed. Baeumker, BGPM 1.2: 12.1–7 and 229.2–6: “Postquam nostra intentio fuit speculari de materia uniuersali et forma uniuersali, dicendum nobis est quod id quod est compositum ex materia et forma diuiditur in duo, quorum unum est substantia corporea composita, aliud substantia spiritualis simplex; et substantia corporea diuiditur in duo, quia eius aliud est materia corporea sustinens formam qualitatum, et aliud materia spiritualis quae sustinet formam corporalem” and “Ponamus quod materiae tres sint. Earum alia est materia simplex spiritualis, qua nulla est simplicior, scilicet quae non induit formam; et earum alia est materia composita corporalis, qua non est alia magis corporea; et earum alia est media.”

205 multa, singularibus tamen coniunctum, non a singularibus separatum, sine quo
nec stant singularia, nec quiescit natura, nec omnino simplex, nec omnino
compositum, tam in rebus naturalibus quam in rebus artificialibus, per quam-
dam analogiam, est ponere.

⟨SECUNDA QUESTIO⟩

⟨§198⟩ ⟨2⟩ Circa secundum sic proceditur.

⟨PROPOSITUM⟩

210 ⟨§199⟩ Et uidetur quod uniuersalia non sint nature, sed intentiones solum in
intellectu existentes.

215 ⟨§200⟩ ⟨A⟩ Prima ratio hec est. Omne illud cuius esse est acceptio per
abstractionem, que est operatio intellectus, est solum in intellectu existens et
minime in natura; uniuersale est huiusmodi: ergo et cetera. Maior per se patet.
Minor sic probatur, quia dicit Boetius³⁶ quod *uniuersale est dum intelligitur*
solum, *singulare uero dum sentitur*.

205 in rebus² *V*: *om. P* 205–6 per quamdam analogiam est ponere *V*: est ponere per
quamdam analogiam *P* 205 analogiam *sic PV* 208 proceditur *sPV*: proceditur scien-
tes *pP* 210–11 et uidetur ... existentes *sPV*: *om. pP* 210 sint *P*: sunt *V* solum *V*:
om. P in *PsV(al. man.)*: *om. pV* 212 esse *V*: *om. P* 212–13 acceptio per ab-
stractionem *V*: per abstractionem acceptio *P* 215 dum *V*: de *P* intelligitur *P*: in-
telligitur et *V* 216 dum *sP(al. man.)V*: de *pP*

³⁶ Boethius, *Philosophiae consolatio* 5 pr. 6.36, ed. Moerschini, 160.132–33 (ed. Bieler, CCL 94:104.120–22; ed. Weinberger, CSEL 67:126.4–5): "... omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, uniuersale est, si ad se ipsa [= ipsum: cf. *V²C*] respicias, singulare"; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 294, n° 89: "Omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, uniuersale est, si ad sensum, particulare est. Unde uniuersale est dum intelligitur, particulare autem dum sentitur" (the *Questiones circa litteram de uniuersalibus* also—and especially—rely on an anthology of this type). For a similar idea elsewhere in the Boethian corpus, see (concerning the well-known passages regarding the "double similarity" and the "unique subject") Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.10 (ed. Brandt, CSEL 48:166.18 and 167.3–7; ed. and trans. Lafleur and Carrier, 68, §§87–88 and 69, §88: "Sed haec similitudo, cum in singularibus est, fit sensibilis, cum in uniuersalibus, fit intelligibilis; eodemque modo, cum sensibilis est, in singularibus permanet, cum intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelleguntur autem praeter corpora" and "Ita quoque generibus et speciebus, id est singularitati et uniuersalitati unum quidem subiectum est, sed alio modo uniuersale est, cum cogitatur, alio singulare, cum sentitur in rebus his in quibus esse suum habet.")

220 <§201> Ad idem est secunda ratio. Nichil quod excedit omnem proprietatem nature et generationem materie est naturale, sed potius intentionale; uniuersale est huiusmodi: ergo et cetera. Maior per se patet. Minor sic probatur: uniuersale enim ab omni passiuitate et motu abstrahitur, et a materia qualibet elongatur.

225 <§202> <C> Ad idem est tertia ratio. Omne quod per sui presentiam intellectu quiescit est potius intentio quam natura; uniuersale est huiusmodi: ergo et cetera. Maior patet, quia scribitur in tertio *De anima*³⁷ quod res naturales *non sunt in anima* secundum suas essentias, sed solum secundum suas apprehensiones. Minor patet, quia scribitur in secundo *De anima*³⁸ quod *cum uolumus intelligimus*, eo quod *uniuersalia in intellectu habemus*.

<OPPOSITUM>

230 <§203> Ad oppositum. Nichil quod est participabile ab hiis que sunt uera natura est ponere intentionem, sed potius naturam aliquam; uniuersale est huiusmodi: ergo et cetera. Maior patet, quia quod est posita intentio non est status et complementum naturale.

218 intentionale *P*: intellectuale *V* 220 abstrahitur *P*: abstrahit *V* 222 intellectu *V*: intellectus *P* 223 intentio *V*: in modo *P* quam *pPV*: quam in *sP(al. man.)*
 224 non *sPV*: *om. pP* 225–26 suas apprehensiones *sic P*: apprehensionem *V*
 229 quod *PsV*: quod *q pV* hiis *P*: his *V* 229–30 uera natura *P*: uera nature *V* (cf. §210)
 230 ponere *P*: posite *V* naturam aliquam *P*: natura aliqua *V* 231 intentio *P*: intentia *V* est *P*: *om. V* 232 naturale *V*: nature *P*

³⁷ Aristotle, *De anima* 3.8 (431b28–432a3); transl. “*Vetus*” Iacobi Venetici, ed. Decorte and Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (for AL 12.1): “Necesse autem aut ipsa aut species esse. Ipsa quidem enim non sunt: non enim hic lapis in anima est, sed species. Quare anima sicut manus est: et manus enim est organum organorum, et intellectus est species specierum, et sensus est species sensibilium” (cf. ed. Gauthier, 484); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 188, n° 163: “Lapis non est in anima sed species eius.”

³⁸ Aristotle, *De anima* 2.5 (417b22–25); transl. “*Vetus*” Iacobi Venetici, ed. Decorte and Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (for AL 12.1): “Causa autem est quoniam singularium secundum actum sensus est, scientia autem uniuersalium; hec autem in ipsa quodam modo sunt anima. Unde intelligere quidem in ipso est cum uelit, sentire autem non est in ipso; necessarium est autem esse sensibile” (cf. ed. Gauthier, 281); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 179, n°s 60 and 61: “Uniuersalia sunt in anima, sed particularia sunt extra animam” and “Anima intelligit quando uult, sed non sentit quando uult, quia obiectum intellectus est in anima, ut uniuersale, obiectum sensus est extra animam, ut particulare.”

⟨QUESTIONES COLLATERALES⟩

- 235 ⟨§204⟩ Huius gratia queruntur quatuor questiones.
 235 ⟨§205⟩ ⟨2¹⟩ Prima quidem questio est: supposito quod sint nature aliquae, unde proveniat hoc quod quedam uniuersalia | multiplicantur in suppositis, quedam uero non? 68ra V
 ⟨§206⟩ ⟨2²⟩ Secunda questio ⟨est⟩: a quo recipiat huiusmodi naturam multiplicationis?
 240 ⟨§207⟩ ⟨2³⟩ Tertia questio est: utrum sint in anima per suas essentias aut per ymaginem suarum essentiarum?
 ⟨§208⟩ ⟨2^{4.1-2}⟩ Quarta questio est: quid sit prius natura, singulare aut uniuersale et utrum sint eadem per essentiam?

⟨RESPONSIO AD SECUNDAM QUESTIONEM⟩

- 245 ⟨§209⟩ ⟨2*⟩ Ad euidenciam prime questionis est notandum quod, sicut uult Algazel in *Methaphisica*³⁹ sua, in quolibet causato completo, contingit reperire quatuor, scilicet: aliquid loco potentialis; aliquid loco actualis complementis | illud possibile, quod est forma; tertio est harum unio resultans ex principiis ad inuicem ordinatis; quartum uero est essentia communicans huiusmodi unionem et extrema consequens et mensurans. Hec autem essentia habet triplicem respectum. Habet enim respectum ad suam causam efficientem, per quam ex nichilo est producta. Et habet respectum ad ipsum in quo producitur. Habet etiam comparisonem ad uirtutem cognoscentem in qua sunt *omnia* nata *fieri*, sicut scribitur in tertio *De anima*.⁴⁰ Item essentia comparata ad ip-

234 huius *scripsimus* : huiusmodi P : hac V quatuor P : tres V 235 prima P : potentia V nature PsV : naturale pV 236 in P : et V 238 est *suppleuimus cum sP(al. man.)* : om. pPV 240 tertia PsV : tertia est pV 241 ymaginem V : ymaginationes P essentiarum V : intentionum P 242 est P : om. V quid sit P : quod sint V
 246 algazel P : algacel V in methaphisica sua P : sol in materia sua V causato sPV : causatis pP 246–47 reperire quatuor P : quatuor reperiremus V 248 tertio V : tertium P 249 uero V : om. P communicans P : communitatis V 250 unionem V : uniones P 250–51 habet triplicem V : inv. P 252 ex nichilo V : om. P
 253 omnia V : om. P 254 sicut P : om. V

³⁹ For a few similarities, rather incomplete and remote, see Al-Ghazālī, *Metaphisica* 1.2 and 5, ed. Muckle, 7.12–33 and 37.12–31.

⁴⁰ Aristotle, *De anima* 3.5 (430a10–17) and 3.8 (431b21); *transl.* “*Vetus*” Iacobi Venetici, ed. Decorte and Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (for AL 12.1): “Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid aliud quidem materia in unoquoque genere (hoc autem est omnia

255 sum cuius est tria facit: perficit incompletum, distinguit indistinctum et nume-
 rat infinitum, ut sic intentionem cause triplicis sortiatur, scilicet forme dando
 esse, efficientis distinguendo, finis autem ordinando—*finis enim et bonum*
idem cuius est ordinare.⁴¹ Et hoc est quod scribitur in secundo *Phisicorum*⁴² et
 260 in secundo *De anima*, quod *tres* cause concurrunt *in unam*. Hoc autem patet
 per exemplum: in hoc enim quod dico “homo,” est aliquid possibile uel mate-

256 dando *P* : dicendo *V* 260 est *P* : *om. V*

potentia illa), alterum autem est causa et efficiens, quod est omnia facit, ut ars ad materiam sustinuit, necesse est et in anima esse has differentias. Et est huiusmodi quidem intellectus quo omnia fiunt; ille uero quo omnia est facere, sicut habitus quidam est, ut lumen: quodam enim modo et lumen facit potentia colores actu colores” and “Anima ea que sunt quodam modo est omnia” (cf. ed. Gauthier, 459 and 484); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 186, n° 149 and 188, n° 161: “Sicut in omnium rerum natura est aliquod quod potest primo fieri et facere omnia illius generis, sic etiam in anima est necesse hec duo esse, unum secundum quod potest fieri omnia intelligibilia et recipere ea, et hoc est intellectus possibilis, aliud uero quod potest facere omnia intelligibilia, et hoc est intellectus agens ...” and “Anima est quoddammodo omnia.”

⁴¹ Cf. Aristotle, *Metaphysica* 1.2 (982b5–7) and 3.2 (996a23–25); *transl. Iacobi siue “Vetustissima,”* ed. Vuillemin-Diem (AL 25.1), 9.5–7 and 43.24–25: “... cuius causa agendum est unumquoque; hoc autem est bonum uniuscuiusque, omnino autem potissimum in natura omnis est” and “... omne quodcumque bonum sit per se est et propter sui naturam finis est ...”; *transl. composita siue “Vetus”* (AL 25.1a), 92.20–21 and 126.21–22: “... cuius causa unumquoque sit agendum; hoc autem est uniuscuiusque bonum, omnino autem hoc in omni natura potius est” and “... omne quod secundum quod est per se bonum est et propter sui naturam finis est ...”; *transl. Anonyma siue “Media”* (AL 25.2), 10.12–13 and 43.25–26: “... cuius causa sunt agenda singula; et hoc cuiusque bonum, omnino uero quod optimum est in natura omni” and “... omne quod est bonum secundum se et propter suam naturam finis est ...”; *transl. Michaelis Scoti siue “Noua”* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), VIII, fol. 40rF: “... omne quod est bonum per se et per suam naturam est finis”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 116, n° 16: “Finis est bonum uniuscuiusque rei et uniuersaliter est optimum in omni natura”; and 121, n° 73: “Finis et bonum idem sunt” (also 119, n° 49: “Qui infinitum agunt, naturam boni auferunt latenter, ex quo habetur quod finis et bonum conuertuntur,” an adage that corresponds to *Metaphysica* 2.2 [994b12–13]).

⁴² Aristotle, *Physica* 2.7 (198a24–27); *transl. “Vetus” Iacobi Venetici*, ed. Bossier and Brams (AL 7.1, 2), 79.11–80.3: “Veniant autem tres in unam multotiens; que quidem enim aliquid est et que est cuius causa fit una est, que uero est unde est motus primum specie eadem est his; homo quidem enim hominem generat”; *transl. Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 73vL: “Et multotiens reducuntur tria ad unum; quod enim est aliquid est etiam illud propter quid est, et illud ex quo primo est motus est forma, et hoc est unum: homo enim generat hominem”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 147, n° 85: “Forma et effectus, finis et efficiens sepe coincidunt.”

riale, aliquid actu siue formale (*est enim anima actus primus corporis, et cetera*⁴³). Est etiam ibi harum unio, ex qua resultat essentia per quam est possibile et per quam distinguitur a quolibet altero et nominatur “homo.”

265 (§210) Dico ergo quod uniuersale, relatum ad singularia, uera natura est, relatum uero ad intellectum abstrahentem, appellatur “intentio.”

(§211) Sed notandum quod dicit Boethius,⁴⁴ quod *uniuersale est similitudo singularium*. Quando enim unum singulare alterum generat, unum sibi simile facit, aliter enim non esset generatio recta. Illa tamen similitudo est eadem in quolibet singulari.

270 (§212) Sic ergo uniuersalia sunt quodam modo in anima, non tamen simpliciter. Et nota exemplum manifestum: quoniam color est in colorato et in uidente, sed est diuersimode. Est enim in colorato secundum ueritatem et rem, in uidente autem secundum ydolum et apprehensionem, et tamen utrobique idem est color per essentiam, differens autem secundum maiorem et minorem
275 spiritualitatem, ita quod in corpore dicitur “ens,” in uidente autem “quid entis.”⁴⁵ Et sic uniuersale manet idem unum per essentiam, differens sola abstractione.

261 actu *pPV*: actuale *sP* 262 etiam *P*: enim *V* 262–63 possibile *V*: possibilis *P*
264 uera natura est *V*: est uera natura *P* 267 alterum generat *V*: *inv.* *P* 268 facit
pPV: facit alterum *sP(al. man.)* 268–69 eadem in quolibet singulari *V*: in quolibet
singulari eadem *P* 270 sunt quodam modo *V*: quodam modo sunt *P* 271 quoniam
P: quando *V* 271–72 et in uidente sed est diuersimode est enim in colorato *V*: *hom. om.* *P*
ueritatem et rem *V*: rem et uirtutem *P* 273 apprehensionem *V*: apprehensionem *P* et
V: est *P* 274 est *V*: *om.* *P* differens *V*: differenter *P* autem *P*: *om.* *V*
276 sola *pPV*: solum *sP*

⁴³ Aristotle, *De anima* 2.1 (412a27–28 and 412b4–6); transl. “*Vetus*” Iacobi Venetici, ed. Decorte and Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (for AL 12.1): “Unde et anima est actus primus corporis phisici potentia uitam habentis” and “Si autem aliquod commune in omni anima oportet dicere, erit utique: actus primus corporis phisici organici” (cf. ed. Gauthier, 148); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 177, n° 41: “Anima est actus corporis organici phisici uitam habentis in potentia, scilicet ad opera uite.”

⁴⁴ Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.11 (ed. Brandt, CSEL 48:166.8–18; ed. and trans. Lafleur and Carrier, 67–68, §§85–86: “... cum genera et species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt eorum similitudo colligitur... Itaque haec sunt quidem in singularibus, cogitantur uero uniuersalia; nihilque aliud species esse putanda est nisi cogitatio collecta ex indiuiduorum dissimilium numero substantiali similitudine...”

⁴⁵ Cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 128, n° 160: “Accidentia non sunt entia, sed quid entis,” an adage that corresponds to Aristotle, *Metaphysica* 7.1 (1028a18–20).

⟨CONTRA PROPOSITUM⟩

280 ⟨§213⟩ ⟨A*⟩ Hiis uisis, ad primum argumentum respondeo: uniuersale enim non solum habet esse per abstractionem, sed etiam per naturam.

 ⟨§214⟩ ⟨B*⟩ Ad aliud dicendum est quod natura est duplex: quedam coniuncta, que accipit hoc in hoc, et hec est natura inferior, et per talem naturam dicuntur singularia esse; est autem alia natura superior, que accipit hoc propter hoc, et per hanc naturam dicitur uniuersale esse: etsi enim uniuersalia per
285 intellectum abstrahuntur, nichilominus tamen sunt fundata in singularibus in quibus recipiunt continuationem et existentiam naturalem. Et hoc lucidius patebit in tertia questione.⁴⁶

 ⟨§215⟩ ⟨C*⟩ Ad tertium argumentum dicendum est quod intellectus intelligit quando uult quatuor de causis. Una quidem causa est quia sibi presens est.
290 Alia causa est quia in luce habundat in qua sunt res manifeste. Tertia causa est quia intentiones uniuersalium habet sibi coniunctas, non tamen essentias. Quarta uero causa est quia est absolutus ab organo et materia.

 ⟨§216⟩ Et hec sufficiant de prima questione.

⟨RESPONSIONES AD QUESTIONES COLLATERALES⟩

295 ⟨§217⟩ ⟨2^{1*} et 2^{2*}⟩ Ad secundam questionem dicendum est quod diuersitas uniuersalium singularium quinque modis accipitur.⁴⁷ Est enim quoddam uniuersale quod habet plura indiuidua actu et potentia, et huiusmodi uniuersale

280 abstractionem *P*: astractionem *V* per² *PsV(al. man.)*: *om. pV* 281 est¹ *V*:
om. P 283 singularia *P*: signa *V* natura *P*: *om. V* superior *P*: sanctor *V*
hoc *P*: hec *V* 284 naturam *P*: natura *V* dicitur uniuersale *P*: uniuersale habet *V*
285 tamen *V*: *om. P* sunt fundata *V*: *inv. P* 288 est *V*: *om. P* 288–89 intelligit
quando uult *P*: animi uult intelligit *V* 290 habundat *P*: habundet *V* sunt res *V*: *inv. P*
291 coniunctas *P*: concretas *V* 292 absolutus *V*: absoluta *P* 295 est *V*: *om. P*
296 uniuersalium *V*: *om. P* 297 huiusmodi *V*: huius *P*

⁴⁶ See §§217–20.

⁴⁷ A reduced version of this “Avicennian” typology of universals (cf. Avicenna [Ibn Sīnā], *Liber de philosophia prima* 5.1, ed. van Riet, 227–28, lines 7–21) can be found later on in the present commentary, Padua, Bibl. Univ. 1589, fol. 13vb–14ra; Vatican, Vat. lat. 5988, fol. 72va. For other restatements of this typology of universals in the arts faculty, see Piché, *Le problème des universaux*, 152–54 (for the *Commentaries* on the *Isagoge* by Robertus Kilwardby and by Robertus Anglicus); and Lafleur, Piché, and Carrier, “Porphyre et les universaux dans l’horizon de la métaphysique émanatiste du *Compendium examinatoire*,” 290–91, edition, 304–6 (for the Anonymous, *Compendium examinitorium* [Ripoll 109], §1188).

saluatur secundum essentiam et ambitum in multis indiuiduis actu. Est autem
 aliud uniuersale quod habet multa indiuidua actu et multa potentia, tamen in
 300 tempore determinato, ita quod post illud tempus determinatum nullum habeat
 actu, ut sunt terre nascentia, et alia generata ex putredine; et quod tale est sal-
 uatur | secundum essentiam in causis suorum singularium, suos uero ambitus 9rb P
 saluatur in amplitudine sue forme ad sua supposita. Tertio modo est uniuer-
 sale quod habet unicum indiuiduum actu, plura tamen potentia, sed non simul,
 305 sicut phenix; et quod tale est | saluatur secundum essentiam in unico indiui- 68rb V
 duo, secundum ambitum uero in aptitudine et abilitate applicationis sue forme
 ad materiam. Est aliud quod non habet nisi unum indiuiduum actu, plura ta-
 men potentia, non simul, sed per successionem partium continui, que sunt
 eiusdem nature cum toto, sicut tempus; et quod tale est saluatur secundum
 310 essentiam in uno indiuiduo actu, secundum ambitum uero in aptitudine sue
 forme que per successionem nata est uenire ad actum. Est autem aliud
 uniuersale quod non habet multa supposita nec actu nec potentia, nec simul
 nec per successionem; et quod tale est secundum essentiam saluatur in uno
 315 supposito, sua autem multiplicatio est in respectu ad efficiens, ut anima uel
 Intelligentia.

⟨§218⟩ Sed notandum quod continuatio multis modis est. Quedam enim
 sunt quorum tota materia est in se ipsis, et ideo que talia sunt non indigent
 multiplicatione suppositorum, ut celestia corpora: habent enim *totam mate-*
riam sub tota *forma*.⁴⁸ Unde sicut uxor casta contenta est uno uiro, sic illorum

298 autem P: om. V 304 unicum V: unum P 305 phenix V: fenix P
 306 ambitum uero V: inv. P applicationis sP: et applicatio-nis pP: applicationis V sue
 forme V: om. P 307 actu sPV: acta pP 307–8 plura tamen V: inv. P 308–9 sunt
 eiusdem nature V: eiusdem nature sunt P 310 uno V: unico P 312 multa V: plura P
 nec¹ V: om. P 314 multiplicatio P: multiplica vel multiplicata? V 315 intelligentia
 V: intellectiua P 316 continuatio V: cum termino pP: multitudo sP(al. man.) est
 V: dicitur P 317 in se ipsis V: insequens P 318 multiplicatione V: multitudine P
 318–19 totam materiam P: naturam totam V 319 contenta sPV: contempta pP

⁴⁸ Cf. Aristotle, *De caelo et mundo* 1.9 (278a25–28); transl. Gerhards Cremonensis, ed. Opelt, 71: “Verumtamen caeli non sunt multi propter hunc sermonem, neque possibile ut sit multi iterum, quoniam caelum factum est ex materia tota”; transl. Michaelis Scoti (Venice: “apud Iunctas,” 1562), V, fol. 62rD: “Sed nihilominus nulla necessitas est propter hoc plures esse mundos: neque contingit esse plures, si iste ex tota est materia”; Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 161, n° 26: “Non sunt plures mundi, quia tota materia a sua forma est comprehensa.”

320 materia contenta est una forma. Alia uero est continuatio non in se ipso, sed in
 sibi consimili. Et hec est multipliciter: quedam enim est per decisionem, que-
 dam per propagationem,⁴⁹ quedam per transmutationem unius in alterum.
 Exemplum de primo est in animalibus: decidunt enim ex se semen, generando
 sibi simile natura et specie. Exemplum de secundo est in plantis que
 325 multiplicantur secundum propagationem. Exemplum autem de tertio est in
 elementis: sese enim multiplicant et continuant per mutuam conuersionem
 unius in alterum. Est alia continuatio per mixtionem, ut patet in elementatis
 compositis ex elementis. Alia uero est multiplicatio occulta per uirtutem
 aliquam incorporatam terre, ut patet in plantis et animalibus generatis ex
 330 putredine. Alia est multiplicatio magis occulta, ut illa que est per transmuta-
 tionem, et hec fortasse debetur nature anime bruti.

⟨§219⟩ Hoc autem fortasse signanter innuit Commentator supra librum *De
 generatione*,⁵⁰ cum dicit: *naturam inquirimus desiderare id quod melius est.*

320 contenta *sPV*: contempta *pP* continuatio *scripsimus*: continuo *pP*: multitudo
sP(al. man.): continuatiua *V* 321 sibi *V*: hiis *P* multipliciter *V*: multiplex *P* deci-
 sionem *P*: decisionem *V* 323–25 primo est ... autem de *V*: *hom. om. P* 326 con-
 uersionem *V*: cautionem *P* 327 continuatio *V*: continuo *P* 327–28 elementatis com-
 positis ex elementis *V*: elementis et ex elementis compositis *P* 328 alia uero *V*: alia
 non *pP*: alia *sP* multiplicatio *V*: multitudo *P* occulta *V*: magis occulta *P*
 329 terre *V*: rerum *P* 329–30 generatis ex putredine *V*: ex putredine generatis *P*
 330 multiplicatio *V*: multitudo *P* 332 autem *P*: *om. V* signanter *V*: signata *P*
 332–33 de generatione *V*: phisicorum *P* 333 cum dicit *sV*: *om. P*: d cum dicit *pV*
 naturam *P*: materiam *V* inquirimus *sP*: inquirimus *pPV* est *V*: *om. P*

⁴⁹ For an analogous doctrine of the reproduction of plants, see Anonymous, *Compendium
 examinatorium* (*Ripoll 109*), §1188, ed. Lafleur, Piché, and Carrier, 305 (290 for the study).

⁵⁰ Cf. Averroes (Ibn Rushd), *Expositio media super De generatione et corruptione, comm.*
 59 (in 336b27–34); *transl. Michaelis Scoti*, in *Aristotelis De coelo, De generatione et corrup-
 tione, Meteorologicorum, De plantis. Cum Averrois Cordubensis uariis in eosdem Commen-
 tariis* (Venice: “apud Iunctas,” 1562) V, fol. 386rF–vG: “... quia iam uisum est nobis quod
 natura semper mouetur ad nobilius, secundum quod potest in unoquoque, et secundum quod
 potest recipere unumquodque; et quia ens est melius quam non ens, et ens uerum quam non
 uerum, et uerum secundum indiuiduum quam secundum speciem. Quamuis impossibile est
 aliquod ens in istis rebus esse simpliciter nobile, propter remotionem a prima causa, habens
 essentiam, et nobilitatem, quare Deus compleuit diminutionem in istis contingentem hoc modo,
 secundum quod generatio facta est continua: quare esse potest perpetuum in istis rebus.” But
 the text that is reproduced quite literally here is rather the one already cited above, §180:
 Aristotle, *De generatione et corruptione* 2.10 (336b27–29); *transl. “Vetus,”* ed. Judycka (AL
 9.1), 76.3–5; *transl. Gerhardi Cremonensis*, Paris, BnF lat. 6506, fol. 113va; Iohannes de
 Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 170, n°s 47 and 48. Cf. above, §180.

335 Non enim omnia equaliter possunt participare, immo quedam in se, quedam in aliis, ut supra diximus.⁵¹

340 (§220) Sic ergo manifestum est quod a triplici procedit defectus circa huiusmodi. Primum est a parte agentis statum et ordinem in rebus huiusmodi inponentis: quedam enim inmediate exeunt in esse ab ipso, quibus collata est exigentia et uirtus permanentie in se ipsis. Aliud est ex parte materie, non habentis appetitum ad formas contrarias: est enim quedam materia terminata et sub suo actu existens. Aliud est ex parte forme secundum exigentiam materie coartate: est enim quedam forma que tota simul deducitur ad effectum; est autem alia forma que non potest tota deduci ad actum simul, sed per quamdam successionem. Et in istis non equaliter numerus supponitur numero uniuersalium: unde habent uirtutem multiplicatiuam in sibi simili.

350 (§221) (2^{3*}) Ad aliam questionem (dicendum est) quod uniuersale non solum est similitudo, sed etiam natura aliqua. Sed notandum quod uniuersale, ut in intellectu quiescit, dicitur “intentio.” Prout uero mensurat exitum operationis nature et regulat intentionem operantis, appellatur “similitudo.” Unde dicit Boetius in libro *Diuisionum*⁵² quod *genus* est *similitudo specierum*, *species* uero *singularium*. Prout uero est forma, condicionibus aliquo modo ipsi potentie respondentibus, dicitur “ymago” siue “uultus.” Unde dixerunt quidam uniuersale esse | speculum nature in quo singularia relucescunt. Unde

336 triplici *V*: tritici ? *P* procedit *V*: procedatur *P* 337 huiusmodi¹ *P*: huius *V*
 ordinem *P*: ordine *V* huiusmodi² *P*: huius *V* 338 inponentis *sic P*: inpositis *V*
 inmediate *sic P*: imediate *V* in esse *V*: *om. P* 339 exigentia *V*: essentia *P* 340 appetitum *P*: appetitum *V*
 342 ad *V*: in *P* 343 deduci *P*: duci *V* 344 successionem *V*: successionem *P* 345 multiplicatiuam *V*: multiplicatam *P* in sibi simili *P*: sibi consimili *V* 346 dicendum est *suppleuimus*: *om. PV* 348 ut *V*: non est *P* in *P*: *om. V* 351 condicionibus *scripsimus*: *sic vel conclusionibus vel cognitionibus*? *PV*
 353 esse *V*: est *P* speculum *V*: quod speculum *pP*: quoddam speculum *sP(al. man.)*
 relucescunt *V*: elucescunt *P*

⁵¹ See above, §188.

⁵² Boethius, *De diuisione liber*, in *Anicii Manlii Seuerini Boethii De diuisione liber*, Critical Edition, Translation, Prolegomena, and Commentary by John Magee, *Philosophia Antiqua* 77 (Leiden, Boston, and Cologne, 1998), 32.8–11 (PL 64:885C): “Illud autem scire perutile est, quoniam genus una quodammodo multarum specierum similitudo est quae earum omnium substantialem conuenientiam monstret, atque ideo collectiuum plurimarum specierum genus est, disiunctiuae uero unius generis species.” For the same idea, with partially the same words, in the Boethian commentary already quoted (above, §211, in the annotation), see Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.11 (ed. Brandt, CSEL 48:166.8–18; ed. and trans. Lafleur and Carrier, 67–68, §§85–86).

355 quidam⁵³ uolunt quod ad typum exemplaris in Primo sumitur uniuersale in natura.

360 <§222> <24.1*> Ad ultimam questionem dicendum quod uniuersale potest sumi uel quantum ad primum exitum uel quantum ad secundum. Si loquamur quantum ad primum exitum, tunc uniuersale est prius natura ipso singulari, simul uero tempore: quamcito enim fuit primum indiuiduum, simul tempore cum illo fuit uniuersale. Si loquamur quantum ad secundum exitum, qui est per generationem, tunc, cum generatio per naturam primo debeatur singulari, tunc singulare est prius quoad naturam, simul tamen sunt tempore. Sed nota quod ibi sunt duo, scilicet operatio et intentio: primo modo singulare est prius, secundo modo uniuersale est prius in intentione nature.

365 <§223> <24.2*> Nota quod singulare est idem per essentiam cum uniuersali, prout uniuersale nominat | naturam coniunctam aut participatam. Idem autem est aliquid alicui per essentiam multis modis. Uno modo sunt eadem aliqua per essentiam que communicant aliquod superius per essentiam, ut duo indiuidua unius speciei. Alio modo sunt idem per essentiam quando essentia unius est essentia alterius, et unum nichil addit supra alterum; et tale contingit ymaginari, non autem ponere: unumquodque enim habet essentiam propriam per quam distinguitur a quolibet altero. Tertio modo sunt aliqua eadem per essentiam quando unum est complementum alterius, sicut diffinitio indicans essentiam diffiniti. Alio quidem modo est aliquid idem alii per essentiam, ut a quo recipit continuationem et perpetuitatem: et sic uniuersale est idem per essentiam singulari. Ultimo quidem modo est idem aliquid alii per essentiam, quod non est tota essentia illius, sed est quid essentie illius, non sicut ens, sed sicut entis. Et hoc modo ista essentia uniuersalis appellatur “similitudo,” per quam communicat unum singulare cum altero.

68va V

Mediæval Studies 77

354 typum exemplaris V: *spatium vacuum* P 354–55 natura V: prima natura P
 356 uniuersale V: uniuersali P 356–57 potest sumi pP?V: possumus loqui dupliciter
sP(al. man.) 357 uel V: siue P primum exitum V: *inv.* P loquamur P: loqui-
 mur V 358 tunc V: *om.* P 359 quamcito P: quam atō? V 360 illo P: alio V
 362 tunc pPV: *exp. sP* sunt P: sunt in V 363 scilicet P: *om.* V prius P: pri-
 mum V 364 in intentione P: et in retentione V 369 per essentiam V: *om.* P
 370 addit supra alterum V: supra alterum addit P 372 eadem P: idem V 374 qui-
 dem V: *om.* P aliquid idem alii V: idem aliquid alicui P 375 continuationem sPV:
 continuationem pP 376 quidem V: *om.* P aliquid alii V: *om.* P 376–77 quod
 non est V: quando? + *spatium vacuum* P 377 quid V: quid est P 378 ista V: ista est P

⁵³ Source not found.

380

〈NOTABILIS PROPOSITIO〉

§224 Et sic oritur notabilis propositio, scilicet quod uniuersalia non sunt similitudines pure, sed nature aliq̄ue dantes nomen et rem suis singularibus de quibus predicantur nomine et ratione.

§225 Et hec sufficiant de questione secunda.

385

〈TERTIA QUESTIO〉

§226 〈3〉 Circa tertium queritur utrum sit ponere formas abstractas stantes per suas essentias.

〈PROPOSITUM〉

§227 Videtur quod sic.

390

§228 〈A〉 Omne simplex et spirituale semper existens et ubique, cuius esse ad nichil contrahitur, natum est existere per essentiam suam; uniuersale est huiusmodi: ergo uniuersale natum est existere per essentiam suam. Maior patet: quia Deus est substantia simplex, non contractus ad aliquid, ubique stans, ideo stat per suam essentiam. Similiter Angelus uel Intelligentia, que est minus simplex, stat per sui essentiam. Item quia non contrahitur ad hoc uel ad illud, accidit esse in hoc uel in illo: eidem ergo relucet sue essentie, in se stabit. Minor patet. Dicit Aristoteles in libro *Posteriorum*.⁵⁴ *uniuersale est semper et ad nichil contrahitur, quia totum ubique est per essentiam et ad nichil determinat.*

395

382 pure *V*: potentie *P* 384 questione secunda *V*: *inv. P* 386 formas *P*: formass *V*
 387 suas essentias *V*: essentiam *P* 392 natum est *V*: *inv. P* 393 est *P*: *om. V*
 simplex *P*: simplex non contractus et simplex *pV*: simplex et simplex *sV* 394 uel *P*:
 uidetur *V* 395 sui *PsV*: sua *pV* quia *V*: que *P* 396 in hoc uel in illo *V*: uel in alio
P ergo relucet *V*: relucet *P* 397 stabit *V*: stabunt *P* 398 ad *V*: *om. P*

⁵⁴ Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.31 (87b29–33); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 62.2–6: “... sed tamen sentire necesse est hoc aliquid et ubi et nunc. Uniuersale autem et in omnibus impossibile est sentire; non enim hoc est neque nunc; non enim utique esset uniuersale; quod enim semper et ubique est uniuersale dicimus esse”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 319, n° 92: “Singulare est hic et nunc, sed uniuersale est ubique et semper” and Robertus Anglicus, *Scriptum super Libro Porphyrii*, §105, in David Piché, *Le problème des universaux à la Faculté des arts de Paris entre 1230 et 1260*, Sic et Non (Paris, 2005), 308: “... quoniam secundum Aristotilem uniuersale nec hic nec nunc est, set ubique est per indifferentiam loci.”

400 §229) Ad idem est secunda ratio. Omnis essentia uel natura que est ita
 actus totius corporis, quod non est partis alicuius, separabilis est et nata stare
 per sui essentiam; uniuersale est huiusmodi: ergo uniuersale separabile est et
 natum stare per suam essentiam. Maior scripta est in libro *De anima*:⁵⁵ dicitur
 enim ibi quod, cum *anima intellectiua* nullius partis corporis sit actus, potest a
 405 *corpore separari*. Minor patet, quia uniuersale est ita forma totius, quod non
 alicuius partis compositi.

410 §230) <C> Ad idem est tertia ratio. Quanto aliquid simplicius est et spi-
 ritualius et magis conforme condicionibus Creatoris, tanto magis potest per se
 existere separatum; sed uniuersale inter omnes creaturas magis est conforme
 Creatori, ut | patet per sui condiciones que sunt esse semper et ubique: ergo 9vb P
 uniuersale maxime natum est separari.

<OPPOSITUM>

415 §231) Ad oppositum. Omne quod stat extra alterum, stat per principia sue
 essentie: ergo si uniuersale stet extra singulare, aut stabit per principia sue
 essentie, aut per sui essentiam. Non per sui essentiam: hoc enim solum com-
 petit Creatori. Nec per principia sue essentie: non enim sunt principia, nisi
 quatuor modis, scilicet aut materia et forma, aut genus et differentia, aut “quo
 est” et “quod est,” aut punctus et unitas. Non sunt materia et forma, quia
 materia et forma non sunt in uniuersali, nisi per suum singulare: ergo per
 420 huiusmodi principia non stabit uniuersale extra suum singulare. Neque per
 hoc quod dico “quo est” et “quod est”: uniuersale enim, cum sit “quo est”

400 essentia V: existentia P ita V: parari ? P 402 essentiam V: existentiam P
 403 essentiam V: existentiam P dicitur P: dicit V 404 potest PsV(al. man.): om. pV
 405 quia uniuersale V: quod P ita V: in P 407 est² V: om. P 408 condicioni-
 bus V: conditionibus P 410 condiciones V: conditiones P esse V: om. P
 411 maxime natum est separari V: natum est separari maxime P 415–16 solum competit
 V: inv. P 416 nec V: non P 418 est¹ sP(al. man.)V: om. pP 420 singulare
 sPV: uniuersale singulare pP 420–21 per hoc PsV: per hoc per hoc pV 421 quo est et
 quod est V: om. P cum sit V: quod fit quod P

⁵⁵ Aristotle, *De anima* 3.4 (429a24–27 and 429b4–5); transl. “Vetus” Iacobi Venetici, ed. Decorte and Brams, in *Aristoteles Latinus Database* (for AL 12.1): “Unde neque misceri rationabile est ipsum [sc. anime intellectum] corpori: qualis enim aliquis fieret, calor aut frigus, si organum aliquid sit sicut sensibili; nunc autem nullum est” and “Sensitiuum quidem enim non sine corpore est, hic [sc. intellectus] autem separatus est” (cf. ed. Gauthier, 445 and 446); cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 186, n° 139: “Intellectus non habet organum in corpore, sed est ab omni organo corporali separatus.”

solum, si staret, iam esset compositum ex huiusmodi principiis, et *contingeret abire in infinitum*.⁵⁶ Neque stat per genus et differentias, nam quod resultat ex genere et differentia est esse logicum radicum in esse naturali; sed habet
 425 Philosophus pro inconuenienti in *Methaphisica noua*⁵⁷ quod diffinitio logica sit alia per essentiam ab illa que est naturalis, aut saltem illa que est naturalis est prior illa que est logica, sine cuius existentia non existit alia. Item non stat per punctum et unitatem, quia sic *contingeret* quod principia quantitatis essent principia substantie. Et sic uniuersale non est separatum a suo singulari.

430

〈RESPONSIO AD TERTIAM QUESTIONEM〉

〈§232〉 〈3*〉 Ad hoc dicendum quod uniuersalia sunt coniuncta singularibus, minime separata. Nam notandum est quod eorum que a Primo exiuerunt, quedam exiuerunt in se ipsis, quedam autem in alio. In se exiuerunt substantie separate per se stantes et complete. Eorum autem que exiuerunt in alio, que-

423 resultat *sPV*: resultat esse *pP* 425 inconuenienti *sPV*: conuenienti *pP* 426 aut saltem illa que est *V*: *om. P* 429 uniuersale *V*: uniuersale (uniuersalia *pP*) ut est uniuersale *sP* 431 singularibus *pPV*: singularibus et *sP* 433 autem *V*: *om. P* 434 stantes *P*: stante *V* 433–35 quedam autem ... tantum *V*: *hom. om. P* (quedam uero sunt *al. man. in marg.*)

⁵⁶ Cf. Aristotle, *Metaphysica* 2.2 (994a1–11); *transl. Iacobi siue "Vetustissima,"* ed. Vuillemin-Diem (AL 25.1), 37.12–23; *transl. composita siue "Vetus"* (AL 25.1a), 120.8–17; *transl. Anonyma siue "Media"* (AL 25.2), 37.11–20; *transl. Michaelis Scoti siue "Noua"* (Venice: "apud Iunctas," 1562), VIII, fol. 30vG–H; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 118, n° 43: "In nullo genere causarum conuenit ire in infinitum..."

⁵⁷ Cf. Aristotle, *Metaphysica* 7.4 (1029a1–14 ff.); *transl. Michaelis Scoti siue "Noua"* (Venice: "apud Iunctas," 1562), VIII, fol. 160rE–161rB ff.: "Et, cum prius distinxerimus secundum quot modos definitur substantia, inuenimus substantiam, et existimatur quod una illarum est illud quod significat essentiam rei: consideremus in eo... Et iam diximus prius hoc in quibusdam nostris sermonibus sermone logico quid est illud quod significatur per essentiam rei, et est illud quod dicitur per se..." For a study suggesting that the use of the *Metaphysica "Noua"*—which is here difficult to detect literally—as a complement to the "*Vetus*" can enable us to determine the *terminus ante quem* of a text and even its location, since such a "version was in use at the University of Paris in the middle of the years 1240, before being replaced by the *Media*, and afterwards by the version of William of Moerbeke" (R. Saccenti, "À propos de la datation d'un témoin de la morale aristotélicienne au XIIIe siècle: le *Compendium philosophiae*. Rappel historiographique et orientations de recherche," *Spicae. Cahiers de l'Atelier Vincent de Beauvais*, Nouvelle série, 1 [2011]: 79–94, at 88, our translation). But Thomas Aquinas, for example, still uses abundantly Michael Scot's translation of Aristotle's *Metaphysics* (both in France and Italy) in his *Summa contra Gentiles* (ca. 1259–1265): cf. René-Antoine Gauthier, *Saint Thomas d'Aquin. Somme contre les Gentils. Introduction*, Philosophie européenne (printed in Belgium, s.l., 1993), 75–77.

435 dam sunt forme tantum, | quedam autem forme et substantie: forme tantum, ut 68vb V
uniuersale, forme autem et substantie, ut anime: unde non separatur anima
quia forma, sed quia substantia. Uniuersalia ergo possunt abstrahi per intel-
lectum, non tamen per naturam.

⟨CONTRA PROPOSITUM⟩

440 ⟨§233⟩ ⟨A* et C*⟩ Ad euidenciam autem obiectorum est notandum quod ali-
quid dicitur stare ubique per essentiam multis modis. Uno quidem modo, quia
a nullo dependet neque alicui alligatum est, nec quantum ad esse, nec quan-
tum ad generationem, sicut Primum; et quod tale est separatum est ab omni
445 alio. Alio modo est aliquid ubique per essentiam, quia principia sua sunt
alligata aliis: et sic uniuersale est ubique per essentiam; adde: ubicumque est
sui singulare.

⟨§234⟩ ⟨B*⟩ Ulterius est notandum quod argumentum procedebat de illa
forma totius que non causatur ex partium unione; uniuersale autem, etsi sit
forma totius, causatur tamen ex partium unione.⁵⁸

450 ⟨QUARTA QUESTIO⟩

⟨§235⟩ ⟨4⟩ Circa quartum sic proceditur.

⟨PROPOSITUM⟩

⟨§236⟩ Et uidetur quod non sint corporalia.

436 anime sV: anima P: anime non le pV 440 obiectorum P: eorum V est V:
om. P 441 quidem V: om. P 442 neque P: necque V est P: om. V nec¹ V:
neque P nec² V: neque P 443 primum V: principium P est¹ V: om. P
444 sua V: om. P 445 est¹ V: om. P 445–46 adde ubicumque est sui singulare
scripsimus: alligatur suo singulari P: adde ubicumque est siue singulare V 448 etsi sit P:
etsistat pV: etsistit sV 449 forma PsV: forma causatur pV

⁵⁸ Regarding the meaning and function of the notion of *forma totius* (in relation to the
notion of *forma partis*) in the *Commentary* on the *Isagoge* attributed to John Pagus, see David
Piché, “La notion de *forma totius* chez Albert le Grand, ses contemporains et ses sources,” in
Ad notitiam ignoti. L’Organon dans la translatio studiorum à l’époque d’Albert le Grand, ed.
Julie Brumberg-Chaumont, *Studia Artistarum* 37 (Turnhout, 2013), 433–37. As for the equiva-
lent theory in didascalical texts, see Lafleur, Piché, and Carrier, “Porphyre et les universaux dans
l’horizon de la métaphysique émanatiste du *Compendium examinatoire*,” 280; and especially
“Porphyre et les universaux dans les *Communia logice*,” 495–96 (edition, 503, §18).

455 <§237> <A> Quia omne illud quod caret dimensione quantitatis est incorporeum; uniuersale est huiusmodi: ergo est incorporeum.

<§238> Item omne illud quod altero determinante et circumscribente absolutitur est incorporeum, solum enim corpus appropriat sibi locum; uniuersale est huiusmodi: ergo est incorporeum.

460 <§239> <C> Ad idem est tertia ratio. Omne corporeum est per se sensibile aliquo sensu; uniuersale, cum sit intelligibile, non est huiusmodi: ergo et cetera.

<OPPOSITUM>

<§240> <α> Ad oppositum est illud quod dicit Priscianus in libro *Constructionum*:⁵⁹ uniuersalia, *antequam in corpora prodirent*, erant in mente diuina: ergo uniuersalia secundum illum sunt corporalia.

465 <§241> <β> Item omne receptum in aliquo naturaliter est in eo per modum recipientis et non per modum recepti; uniuersale est in singulari corporeo: ergo est ibi per modum corporis, et sic est corporale.

<RESPONSIO AD QUARTAM QUESTIONEM>

<§242> <4*> Dicendum quod uniuersale non est corpus nec corporeum. Nam

454 dimensione *P*: demonstratione *V* 456–57 absolutitur *V*: absonbitur *P* 457 appropriat *P*: apropiat *V* 459 corporeum *V*: corpus *P* per se sensibile *V*: sensibile per se *P* 463 in¹ *V*: om. *P* corpora *V*: corporalia *P* 464 illud *P*: illud *V* 465 omne *V*: omne quod *P* receptum *V*: recipitur *P* in aliquo *V*: om. *pP*: in altero *sP(al. man.)* 469 uniuersale *V*: uniuersale ut uniuersale *P*

⁵⁹ Priscian, *Institutiones grammaticae* 17.6.44, in *Prisciani grammatici Caesariensis Institutionum grammaticarum libri XVIII*, ed. Martin Hertz, *Grammatici Latini III* (Leipzig, 1855 (rpt. Hildesheim, 1961), 2:135.6–10: “Idem licet facere per omnes definitiones, quamuis quantum ad generales et speciales formas rerum, quae in mente diuina intellegibiliter constiterunt antequam in corpora prodirent, haec quoque propria possint esse, quibus genera et species naturae rerum demonstrantur” (“It is allowed to do the same (thing) for all definitions, although regarding the generic and specific forms of realities, (forms) which are intelligibly maintained in divine thought before exiting towards bodies, these (appellative nouns, i.e. common), can also be proper (names), (those) by which the genera and species of the nature of realities are shown,” our translation); for the Abelardian interpretation of this Platonic sounding famous Priscianian *auktoritas*, see Abelard, *Logica “Ingredientibus” Super Porphyrium*, §57, in Claude Lafleur, with the collaboration of Joanne Carrier, “Abélard et les universaux: édition et traduction du début de la *Logica “Ingredientibus”: Super Porphyrium*,” *Laval théologique et philosophique* 68, 1 (2012): 172–73, and “Triple signification des noms universels, intellection et abstraction dans la *Logica “Ingredientibus”: Super Porphyrium* d’Abélard,” 98–102 and 115–20 (“La conception prisciano-platonicienne de la pensée divine”).

470 notandum quod differunt corporeum et corporale:⁶⁰ est enim corporeum quod 10ra P
 habet corpus tanquam partem sui, ut homo, corporale uero quod est aliquo
 modo corpori coniunctum, et hoc multis modis. Uno quidem modo aliquid est
 coniunctum quod causatur a principiis illius corporis, ut accidens corporale.
 475 Alio modo est aliquid corpori coniunctum, ut quod est terminus corporis natu-
 ralis, ut quantitas. Alio modo quod est forma et actus, hoc autem dupliciter:
 aut quia potest a corpore separari, aut quia non potest separari. Primo modo
 anima intellectiua est alligata corpori, secundo modo anima uegetabilis et sen-
 sibilis, que non possunt a corpore separari. Alio modo est aliquid coniunctum
 480 corpori quod potest a corpore abstrahi, non tamen separari; non appropriatum
 uni corpori nec habens principium corporale, in respectu ad animam sumptum
 et non in se ipso: et sic uniuersale coniunctum est singularibus corporalibus.

⟨CONTRA PROPOSITUM⟩

⟨§243⟩ Hoc uiso patet responsio ad obiecta.

⟨QUINTA QUESTIO⟩

485 ⟨§244⟩ ⟨5⟩ Circa quintum sic proceditur.

⟨PROPOSITUM⟩

⟨§245⟩ Et uidetur quod uniuersalia sint corruptibilia.

489 ⟨§246⟩ ⟨A⟩ Omne quod dependet a per se corruptibili, quantum ad exitum in
 esse et continuationem, est corruptibile; uniuersale est huiusmodi: ergo uniuers-
 490 sale est per se corruptibile.

470 differunt P: differant V corporeum et corporale V: corpus et corporeum P
 471 ut V: non P corporale V: corpus P 472 quidem V: om. P 474 est aliquid
 corpori V: aliquid corpori pP: aliquid corpori est sP terminus sPV: terminis pP
 475 et V: om. P autem V: autem dicitur P 476 potest a corpore ... separari V: non
 potest a corpore separari aut potest aut potest a corpore separari P 479 abstrahi non tamen
 V: om. P appropriatum P: apropiatum V 480 corporale V: corporale sed P
 483 hoc uiso scripsimus: hec uisio PV 487 corruptibilia P: corruptibilia V 488 per se
 V: parte P corruptibili P: corruptibili V 489 continuationem P: continuatio V
 corruptibile sic V: corporale P 490 corruptibile P: corruptibile V

⁶⁰ A similar distinction between “bodily” and “embodied” can be found in other commen-
 tators of the years 1230–60 in the arts faculty: cf. Robertus Anglicus, *Scriptum super Porphy-
 rium*, in Piché, *Le problème des universaux*, 308, §105; Robertus Kilwardby, *Notule super
 librum Porphyrii*, Cambridge, Peterhouse 206, fol. 34vb; Madrid, Bibl. Univ. 73, fol. 2vb.

⟨§247⟩ ⟨B⟩ Ad idem est secunda ratio. Omne quod habuit esse post non esse est per se corruptibile; uniuersale est huiusmodi, quod habuit esse post non esse: ergo uniuersale est per se corruptibile.

495 ⟨§248⟩ ⟨C⟩ Ad idem est tertia ratio. Omne illud cuius existentia et continuatio cadit in tempore est per se corruptibile. *Tempus enim per se est causa corruptionis*, sicut scribitur in quarto *Phisicorum*:⁶¹ ergo, cum uniuersalis existentia et continuatio cadat in tempore, erit per se corruptibile.

⟨OPPOSITUM⟩

⟨§249⟩ Ad oppositum.

500 ⟨§250⟩ ⟨α⟩ Nichil quod est semper et ubique potest ab aliquo mensurante excedi; uniuersale est huiusmodi: ergo uniuersale non potest ab aliquo mensurante excedi. Ulterius quicquid non potest excedi non potest corrumpi: ergo uniuersale non potest corrumpi.

505 ⟨§251⟩ ⟨β⟩ Ad idem arguitur secunda ratione. Nullum perpetuum natura, cum saluans et continuans, est corruptibile; uniuersale est huiusmodi, sicut sepe dicit Philosophus:⁶² ergo uniuersale est incorruptibile.

491 habuit *V*: non habet *pP*: habet *sP* 492 corruptibile *P*: corruptibile *V*
 huiusmodi *V*: huius *P* 493 corruptibile *sic V*: corporale *P* 494 cuius *sPV*: cuius
 est *pP* existentia *scripsimus*: dependentia *PV* 495 corruptibile *P*: corporale *V*
 496 corruptionis *P*: corruptionis *V* scribitur *sP(al. man.)V*: *om. pP* 497 existentia et
 continuatio *V*: dependentia *P* erit *V*: est *P* corruptibile *P*: corporale *V* 499 ad *V*:
om. P 500 ab *V*: *om. P* 501 uniuersale² *P*: *om. V* 501–2 mensurante *P*: *om. V*
 502 ulterius quicquid *V*: et quod *P* corrumpi *P*: corumpi *V* 503 corrumpi *P*: corumpi *V*
 505 corruptibile *P*: corruptibile *V* 506 sepe *V*: *om. P* incorruptibile *P*: incorruptibile *V*

⁶¹ Aristotle, *Physica* 4.12 (221b1–2); *transl. "Vetus" Iacobi Venetici*, ed. Bossier and Brams (AL 7.1, 2), 182.10–11: "Corruptionis enim causa per se tempus est"; *transl. Michaelis Scoti* (Venice: "apud Iunctas," 1562), IV, fol. 191vG: "Tempus enim per se dignius est ut sit causa corruptionis"; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 151, n° 140: "Omnia que fiunt in tempore tabescunt et senescunt simul cum tempore."

⁶² Aristotle, *Analytica Posteriora* 1.24 (85b15–18) and 1.31 (87b32); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 54.16–19 and 62.5–6: "Amplius si quidem sit quedam ratio una et non equiuocatio uniuersale, erit utique nichil minus quibusdam secundum partem, sed magis est, quanto incorruptibilia in illis sunt, que uero secundum partem sunt corruptibilia magis" and "... semper et ubique est uniuersale ..."; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 318–19, n°s 84 and 92: "Uniuersale non est minus ens quam particulare, sed maius, quia ipsum est incorruptibile, particulare uero corruptibile ..., uniuersalia sunt semper eterna et species rerum sunt eterne" and "... uniuersale est ubique et semper."

⟨RESPONSIO AD QUINTAM QUESTIONEM⟩

510 ⟨§252⟩ ⟨5*⟩ Ad euidenciam istius questionis est notandum quod uniuersale
est incorruptibile. “Incorruptibile autem sumitur multis modis. Uno modo quia
non corrumpitur, nec per se nec per accidens, ut Primum, et quod non depen-
det ab aliquo, immo omnia ab ipso. Alio modo est incorruptibile quod per se
non corumpitur, corrumpi tamen potest altero mediante.

515 ⟨§253⟩ Nam notandum quod aliquid corrumpitur quatuor modis. Uno modo
quia habet contrarium, ut calidum a frigido, uel econuerso, quando alterum
uincit, secundum quod scribitur in primo *Phisicorum*⁶³ quod *contraria sunt*
inuicem corruptiua. Alio modo aliquid corrumpitur | quia alligatum corrupti-
bili et delatum in corruptibili: et sic uniuersale, delatum in singulari corrup-
tibili, est corruptibile. Tertio modo aliquid corrumpitur quia est compositum ex
520 contrariis, et sic unumquodque mixtum corruptibile est. Alio modo est aliquid
corruptibile quod est in habente contrarium: et sic raritas corrumpitur in igne.

⟨§254⟩ Sic ergo uniuersale non corrumpitur in se, sed corrumpitur in sin-
gulari, non tamen in singularibus, quia corrupto uno singulari, manet adhuc
uniuersale in aliis singularibus.

69ra V

Medieval Studies 77

508 istius *sPV*: huius *pP* 509 incorruptibile *scripsimus*: incorporale *PV* in-
corruptibile *sic V*: incorporale *P* sumitur multis modis *V*: multis modis dicitur *P*
510 corrumpitur *P*: corumpitur *V* 511 est *V*: *om. pP*: dicitur *al man. sP* incorruptibile
sic V: incorporale *P* 512 corumpitur *sic PV* corrumpi *P*: corumpi *V* 513 cor-
rumpitur *P*: corumpitur *V* 514 quia *V*: quod *P* a frigido *V*: altero *P* quando *V*:
quia *P* 515 uincit *P*: iunctis *V* 516 inuicem *V*: sui *P* corruptiua
sic V: corruptibilia *P* corrumpitur *P*: corumpitur *V* 516–17 corruptibili *sP*: corpo-
rali *pP*: corruptibili *V* 517 corruptibili *scripsimus*: corporali *PV* uniuersale dela-
tum *V*: *inv. P* 517–18 corruptibili *sic V*: corporali *P* corruptibile *sic V*: corporale *P*
518 corrumpitur *P*: corupitur *V* 519 corruptibile *sic V*: corporale *pP*: corruptibile *sP(al.*
man.) est¹ *sP(al. man.)V*: *om. pP* 519–20 est aliquid corruptibile(*sic V*: corporalis est
aliquid *pP*: corruptibile est aliquid *sP(al. man.)* 520 corrumpitur *P*: corupitur *V*
521 corrumpitur¹ *P*: corumpitur *V* corrumpitur² *P*: corumpitur *V* 522 corrupto *P*:
corupto *V* manet *V*: remanet *P*

⁶³ Aristotle, *Physica* 1.9 (192a20–22); transl. “*Vetus*” *Iacobi Venetici*, ed. Bossier and
Brams (AL 7.1, 2), 40.1–3: “Et neque ipsa se ipsam possibile est appetere speciem propter id
quod non esse indiget, neque contrarium (corruptiua enim sunt ad inuicem contraria)”; transl.
Vaticana, ed. Mansion (AL 7.2), 21.13–15: “Idem quippe nec se possibile desiderare, species
uero, quia non est egens, nec contraria. Corruptentia namque se inuicem sunt contraria”;
transl. *Michaelis Scoti* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), IV, fol. 46rB: “Et impossibile est ut
forma appetat se, quoniam non est diminuta, neque appetit suum contrarium, quia contraria
corrumpunt seinuicem”; Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 142, n°s 34
and 35: “Nihil appetit illud quod in se habet” and “Nihil appetit illud quod sibi contrarium est.”

525 (§255) Vel aliter. Uniuersalia possunt corrumpi dupliciter, uel quantum ad
 singularem corruptibilem et non ex aliquo facta. Et sic ponunt⁶⁴ creatum esse co-
 ruptibile quantum est de se. In solo enim Primo est incorruptibilitas, secundum
 quod dicit Augustinus:⁶⁵ *Summum Bonum indemutabile, nullum habens defec-*
 530 *quia non habet initium. Ideo quippe nature a Deo facte | possunt proficere, quia in initio ceperunt; deficere, [unde] quia ex nullo facte sunt. Ad defectum* 10rb P
easdem ducet condicio originis, ad profectum autem operatio Creatoris. Qui-
bisdam enim data est eterna potentia permanendi propter uoluntatem Primi.
Unde Plato in Thimeo:⁶⁶ O dii deorum quorum Pater et Opifex ego sum, na-

524 corrumpi P: corumpi V 525 exitum V: om. P quantum sP(al. man.)V:
 om. pP concreata V: concausata P 526 corruptibili sic V: corporali P non V: non
 est P 526–27 corruptibile sic V: corporale P incorruptibilitas sic V: incorporeitas P
 528 summum P: summe V bonum V: bonum est P indemutabile scripsimus
 (“incommutabile” fons): indenpnabile P: indepnabile V 529 est¹ V: om. P non
 suppleuimus ex fonte: om. PV 530 quippe P: quipe V nature scripsimus ex
 fonte: neque P: necque V 531 in initio V: intus P unde seclusimus ex fonte: unde PV
 facte scripsimus ex fonte: facta PV 532 easdem P: ea V ducet V: deducet P
 534 pater et opifex ego sum V: pater ego sum et opifex P

⁶⁴ The authors targeted here are, most likely, Augustine (Fulgentius, in actual fact) and Plato, who are quoted immediately below.

⁶⁵ Fulgentius (Pseudo-Augustinus), *De fide ad Petrum seu De regula fidei* 3.25 (ed. Jean Fraipont, CCL 91A [Turnhout, 1968], 727.481–90): “Et quia summe bonus est [*sc.* Deus], dedit omnibus naturis quas fecit ut bonae sint; non tamen tantum bonae quantum Creator omnium bonorum, qui non solum summe bonus, sed etiam summum atque incommutabile bonum est, quia aeternum bonum est; nullum habens defectum, quia non est ex nihilo factum; nullum habens profectum, quia non habet initium. Ideo quippe naturae a Deo factae proficere possunt, quia esse coeperunt; ideo deficere, quia ex nihilo factae sunt. Ad defectum eas conditio ducit originis, ad profectum uero prouehit operatio Creatoris.”

⁶⁶ Plato, *Timaeus* 41a–b, in *Plato Latinus*, ed. Raymundus Klibansky, vol. 4: *Timaeus a Calcidio translatus commentarioque instructus*, ed. J. H. Waszink (in societatem operis coniuncto P. J. Jensen), *Corpus Platonicum Medii Aevi* ... (London and Leiden, 1962; 2d ed., 1975), 35.9–17: “O [*Reg₆P₃¹β*] dii deorum quorum opifex idem paterque ego, opera siquidem uos mea, dissolubilia natura, me tamen ita uolente indissolubilia, omne siquidem quod iunctum est natura dissolubile, at uero quod bona ratione iunctum atque modulatum est dissolui uelle non est dei. Quapropter, quia facti generatique estis, immortales quidem nequaquam nec omnino indissolubiles, nec tamen umquam dissoluemini nec mortis necessitatem subiditis, quia uoluntas mea maior est nexus et uegetior ad aeternitatis custodiam quam illi nexus uiales ex quibus aeternitas uestra coagmentata atque composita est.”

535 *tura siquidem uestra estis corruptibilia, sola quidem uoluntate mea incorruptibilia facta estis, namque uegetior est nexus meus ad eternitatis uestre custodiam quam uestra natura.*⁶⁷

⟨EXPOSITIO LITTERE SECUNDE PARTIS PROHEMII⟩⁶⁸

540 ⟨§256⟩ Hiis suppositis extra litteram, alteram partem presentis littere sic exponamus: *Mox de generibus et speciebus recusabo dicere utrum subsistant.*⁶⁹

⟨§257⟩ Nota quod aliquid dicitur subsistere tribus modis. Uno modo, quia recipit subsistentiam, sicut materia cuius proprium est subsistere. Alio modo, quia inducit subsistentiam, et sic forma subsistit, quia retardat fluxum materie. Tertio modo compositum, quia retardat fluxum principiorum.

545 ⟨§258⟩ Tunc ergo littera sic exponitur: *utrum subsistant,*⁷⁰ id est utrum sint res naturales, *siue sint posita in solis et cetera.*⁷¹ Nota quod illa dicuntur esse

535 siquidem *V*: quidem *P* corruptibilia *sic V*: corporalia *P* 535–36 incorruptibilia
sic V: incorporalia *P* 536 namque *V*: nam *P* uegetior *V*: regnum *P* uestre
V: nostre *P* 537 uestra *V*: om. *P* 539 alteram *V*: ultimam *P* presentis
V: precedentis *P* 544 quia *V*: quod *P* 545 sic exponitur *P*: om. *V* sint *P*: sicut *V*
546 res *P*: om. *V* naturales *PsV*: materiales *pV*

⁶⁷ The text in *V* and *P* contains no response to the sixth question (§160).

⁶⁸ A more precise description for §§256–60 (see the outline in *Mediaeval Studies* 76 [2014]: 151) would be “Expositio littere secunda circa primam partem secunde partis prohemii.”

⁶⁹ Porphyry, *Isagoge*, “Proæmium,” in *Porphyrii Isagoge et in Aristotelis Categorias commentarium*, ed. Adolf Busse, Commentaria in Aristotelem Graeca [hereafter CAG] 4.1 (Berlin, 1887), 1.9–10 and 12–13 (ed. and trans. Alain de Libera and Philippe-Alain Segonds, *Sic et non* [Paris, 1998], 1, §2); *transl. Boethii*, in *Categoriarum Supplementa: Porphyrii Isagoge, translatio Boethii, et Anonymi Fragmentum vulgo vocatum “Liber Sex Principiorum,”* ed. Lorenzo Minio-Paluello and Bernard G. Dod, AL 1.6–7 (Bruges and Paris, 1966), 5.10–11 and 14: “Mox de generibus et speciebus ... siue subsistant [-tant *C^b]* ... dicere recusabo”; for this composite lemma, the same words in the Boethian translation are included in the *Second Commentary*: cf. Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.10 (ed. Brandt, CSEL 48:159.3–4 and 7; ed. Lafleur and Carrier, 59, §56).

⁷⁰ Porphyry, *Isagoge*, “Proæmium,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.10; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.11. Cf. Boethius, *In Isagogen Porphyrii Commentorum Editio secunda* 1.10 (ed. Brandt, CSEL 48:159.3–7; ed. Lafleur and Carrier, 59, §56).

⁷¹ Porphyry, *Isagoge*, “Proæmium,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.10–11: “... εἴτε καὶ ἐν μόναις ψυλαῖς ἐπινοῖαις κεῖται ...”; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.11–12: “... siue in solis nudis purisque intellectibus posita sunt ...” (our emphasis). The “puris” that this translation adds to the Greek is not to be found in the Boethian version of Porphyry’s questions that is included in the Boethian *Second Commentary* on the *Isagoge*: Boethius, *In Isagogen*

550 *in solis intellectibus*⁷² que ita sunt in intellectu quod non in re, sicut figmentum. Nota quod dicit *nudis*⁷³ et forte intelligit: utrum sint innata intellectui nudo. *Intellectus* enim in sua *prima* creatione *est sicut tabula rasa*.⁷⁴ Hanc enim questionem mouet Commentator supra tertium *De anima*,⁷⁵ utrum scilicet sint innata aut acquisita, et in fine secundi *Posteriorum*.⁷⁶

⟨§259⟩ Nota quod dicit *puris*:⁷⁷ purus enim intellectus est qui non dependet a sensibili fantasia. Querere ergo utrum sint in puris intellectibus est querere

547–48 figmentum *scripsimus cum sV(al. man.)* : signum *P* : fimentum *pV* 548 dicit *V* : *om. P* utrum *P* : utrum quod *V* intellectui *V* : in intellectu *P* 552 purus enim *V* : enim purus *pP* : purus *sP* 553 sint *P* : sicut *V*

Porphyrii Commentorum Editio secunda 1.10 (ed. Brandt, CSEL 48:159.4; ed. and trans. Lafleur and Carrier, 59, §56: “... siue in solis *nudisque* intellectibus posita sunt ...” (our emphasis). For a comparative study of the global exegesis of the “enriched” phrase *in solis nudis purisque intellectibus* in Anonymous, *Compendium examinatorium* (Ripoll 109), §1189, see Lafleur, Piché, and Carrier, “Porphyre et les universaux dans l’horizon de la métaphysique émanatiste du *Compendium examinatoire*,” 277–79 (edition, 307). Regarding interpretations of the expressions “in puris intellectibus” or “in solis puris intellectibus” put forth by masters of arts in the first half of the thirteenth century, see Nicholas of Paris, *Scriptum super librum Porphyrii*, Munich, Bayerische Staatsbibliothek Clm. 14460, fol. 4ra–rb; and Robertus Kilwardby, *Notule super librum Porphyrii*, Cambridge, Peterhouse 206, fol. 34ra–rb; Madrid, Bibl. Univ. 73, fol. 2rb–va.

⁷² Porphyry, *Isagoge*, “*Proæmium*,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.10–11; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.11–12.

⁷³ *Ibid.*, ed. Busse (CAG 4.1), 1.11; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.11.

⁷⁴ Aristotle, *De anima* 3.4 (429b30–430a2); *transl. “Vetus” Iacobi Venetici*, ed. Gauthier, 446–47: “... potencia quodam modo est intelligibilia intellectus, sed actu nichil est antequam intelligat : oportet autem esse sic sicut in tabula, in qua nichil esse actu scriptum, quod quidem accidit intellectui”; cf. Iohannes de Fonte, *Auctoritates Aristotelis*, ed. Hamesse, 186, n° 146: “Intellectus possibilis est primo tamquam tabula rasa in qua nihil est depictum, possibilis tamen depingi.”

⁷⁵ Averroes (Ibn Rushd), *In Aristotelis De anima* 3, comm. 14 (429b30–430a2), ed. Crawford, 428–33, lines 8–165.

⁷⁶ Aristotle, *Analytica Posteriora* 2.19 (99b17–100b5); *transl. Iacobi*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 4.1), 104.11–106.16. Averroes (Ibn Rushd), *Expositio media in Librum demonstrationis [alias Posteriorum resolutiorum] Aristotelis* 2, comm. 101–6 (in 99b17–100b5); *transl. Guillelmi de Luna*, in *Aristotelis Opera cum Averrois Commentariis* (Venice: “apud Iunctas,” 1562), I.2, fol. 35rB–vI. Cf. René-Antoine Gauthier, “Préface,” in *Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita* 1*1: *Expositio libri Peryermenias. Editio altera retractata, cura et studio Fratrum Praedicatorum* (Rome and Paris, 1989), 77*.

⁷⁷ Porphyry, *Isagoge*, “*Proæmium*,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.10–11; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.11–12. As mentioned earlier, the term “puris” is an addi-

555 utrum sint ita intelligibilia quod non dependeant a sensibilibus extra ut faciant fantasiam.

⟨§260⟩ Littera que sequitur explanata est⁷⁸ et ideo ad presens supponatur.

554 intelligibilia *V*: intellectiua *P* dependeant *V*: dependeat *P* extra *V*: extra quia
P ut *scripsimus*: et *PV* faciant *V*: faciunt *P* 555 fantasiam *V*: fantasia *P*
 556 que *V*: *om. P* explanata *V*: explananda *P* et ideo *V*: nunc *P*

tion to the Greek text (which the Boethian version faithfully follows in the *Second Commentary on the Isagoge*).

⁷⁸ See §137 of the *Scriptum super librum Porfirii*, as outlined in the first part of this article, “The *Questiones circa litteram de uniuersalibus* and *Expositio littere secunde partis prohemii* of the Commentary on the *Isagoge* Attributed (?) to John Pagus (I. Introduction and Doctrinal Study): The Ontological Status of Universals, *Mediaeval Studies* 76 (2014): 151 (“Expositio littere prime partis (et secunde partis) prohemii” [ed. §§135–37]). “Littera que sequitur explanata est” of §260 refers to “dato quod subsistant, utrum *subsistentia corporalia sint ... Perypatetici tractauerunt*” in §137 (from our edition in preparation, corresponding to *P*, fol. 7rb, and *V*, fol. 66va): ⟨Expositio littere prima circa secundam partem prohemii⟩ Tunc sequitur pars secunda intentionis. Iam est dictum quod uult *abstinere ab altioribus questionibus*.^a Aliquis fortasse quereret que sunt ille ardue questiones et difficiles, ideo dicit^b in littera quod scire oportuit *de generibus et speciebus si subsistant aut si in solis nudis purisque intellectibus posita sint*; dato etiam quod subsistant, utrum *subsistentia corporalia sint an incorporalia*; dato quod incorporalia, *utrum sint separata a sensibilibus an in sensibilibus posita*. *Et ea que circumstant huiusmodi questiones dicere recusabat*. Hoc habito ponit causam dicens: *huiusmodi enim negotium altissimum pertinet ut ad methaphisicam: est enim methaphisica de altis et sublimibus principiis rerum, eo quod appellatur negotium de diuinis*. Sed ne ex toto uideatur se excusare ab huiusmodi questionibus, dicit quod *temptabit monstrare pro posse suo tractando de hiis ac de propositis probabiliter*, sicut *Antiqui et maxime Perypatetici tractauerunt*. Et hic est processus littere.”^a In the first part of the “*Prooemium*”: Porphyry, *Isagoge*, “*Prooemium*,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.8–9; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.9. ^b For the second part of the “*Prooemium*,” see Porphyry, *Isagoge*, “*Prooemium*,” ed. Busse (CAG 4.1), 1.9–16; *transl. Boethii*, ed. Minio-Paluello and Dod (AL 1.6), 5.10–17.

Université Laval.

Université de Montréal.

